

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pavel Dohnal

Dosídlování okresu Sokolov v letech 1945-1948

The colonization of the Sokolov county in the years 1945-1948

Obor: Historie

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

2007

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce Prof. PhDr. Robertu Kvačkovi, CSc. za pomoc při vypracování této práce a také PhDr. Vladimíru Vlasákovi, Evě Vlasákové a dalším zaměstnancům Státního okresního archivu Sokolov za jejich velmi ochotný přístup.

Obsah

Úvod.....	5
Jazyková poznámka	7
1. Předehra odsunu.....	9
1.1 Okres Falknov před druhou světovou válkou.....	9
1.2 Falknov nad Ohří v říšské župě Sudety	12
2. Právní a politické předpoklady odsunu a dosídlení, organizace a institute.....	15
3. Falknov se stává Sokolovem aneb od května 1945 k únoru 1948	20
4. Některé aspekty dosídlování	43
4.1 Postavení německého obyvatelstva	43
4.2 Zemědělské osídlování	52
4.3 Repatriace a reemigrace	54
4.4 Průmysl.....	59
4.5 Živnosti a národní správy.....	63
4.6 Zlatokopové aneb odvrácená strana pohraničí	65
Závěr	68
Prameny a literatura	70
Seznam zkratek	75
Abstrakt	76
Abstract	76
Přílohy	77
Příloha 1 - Okres Falknov nad Ohří v roce 1930	78
Příloha 2 - Hospodářské poměry na okrese k 17. květnu 1939	81
Příloha 3 - Výsledek soupisu repatriantů do SSSR z prosince 1945 spolu s dalšími aktualizacemi	82
Příloha 4 - Demografické změny v okrese Sokolov	83
Příloha 5 - Demografické změny v okrese Sokolov – graf	84
Příloha 6 - Správní statut jednotlivých obcí na začátku roku 1947	85
Příloha 7 - Jména obcí – srovnání 1930 a 1948	87

Úvod

Následky Druhé světové války proměnily obraz českého pohraničí k nepoznání. Rozsáhlé oblasti, po staletí osídlené německy hovořícím obyvatelstvem, zcela změnily svou národnostní skladbu. Tuto proměnu nelze chápat jen čistě demograficky, s německým obyvatelstvem odešly také tradice, zanikla podstatná část někdejších zemědělských usedlostí či živností, některé obce dokonce zcela zmizely. Procesy odsunu a dosídlování neprobíhaly v celém pohraničí totožně, musely se přizpůsobit místním podmínkám a respektovat alespoň základní hospodářské potřeby státu. Velmi názorně je možno tuto provázanost ukázat na příkladu někdejšího okresu Sokolov. Při sčítání lidu z 1. března 2001 se k německé národnosti přihlásilo 4349 a ke slovenské 4983 osob z celkového počtu 93607 lidí (pro srovnání u rovněž příhraničního okresu Tachov činí tato čísla 320, respektive 1705 z celkem 51439 osob)¹. Tato v České republice zcela výjimečná čísla ukazují nejen poměrně pestré národnostní složení nového obyvatelstva, ale také (a zejména), že zde i po Druhé světové válce zůstala početná německá menšina vyjmutá z odsunu.

Předmětem této práce je proto přiblížit průběh dosídlování poválečného okresu Sokolov² v letech 1945-1948. Ve středu zájmu nestojí jen proměna demografické podoby okresu, ale také vývoj hospodářských poměrů (ať už v oblasti zemědělského osídlování, průmyslu či živností), organizace a institucionální zajištění dosídlování (na celostátní i místní úrovni), postavení menšin (zejména s ohledem na přístup k tzv. antifašistům) a také otázka reemigrace. Rovněž se není možné vyhnout problematice odsunu německého obyvatelstva, neboť tento proces tvoří s dosídlováním „spojenou nádobu“. Tato část již byla v minulosti poměrně podrobně zpracována³, proto se předkládaná práce omezí jen na výčet nejnutnějších

---

¹ *Sčítání lidu, domů a bytů 2001* [online], c2005 [cit. 2007-07-23], <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0413>> <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0327>>.

² Tedy území poválečného okresu Falknov nad Ohří. V roce 1949 vznikl okres Sokolov spojením okresů Sokolov (do 1948 Falknov nad Ohří), Kraslic a Lokte.

³ Např. ŽIPPAIOVÁ, L.: *Vysídlení Němců z okresu Sokolov v letech 1945-1947*, 1996, Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze – Filosofická fakulta. Uloženo v: Univerzita Karlova v Praze – Filosofická fakulta, Historický seminář, nepublikováno.

informací. Stranou nesmí zůstat samozřejmě ani osudy osídlenců, případně důvody, jež je přiměly přesídlit do pohraničí.

Základní otázky problematiky osidlování formuluje ve svém článku Tak či onak Adrian von Arburg⁴, který považuje za nutné zkoumat dosídlování jako komplexní proces spolu s odsunem. Celostátní pohled na osidlování nabízí práce Quido Kastnera *Osidlování českého pohraničí od května 1945*⁵ a zejména nově vydaná kniha *Nové osídlení pohraničí českých zemí po Druhé světové válce*⁶, jež přehledně zpracovává zemědělské i nezemědělské osídlení a reemigraci především z pohledu centrálních úřadů. Odsunem Němců a životními podmínkami německého obyvatelstva v poválečném Československu se zabývají práce Tomáše Staňky⁷ zpracovávající především materiál centrálních úřadů. Samotnému okresu Sokolov se ve sledovaném období (s přesahem do doby válečné a předválečné) věnují publikace Vladimíra Prokopa (prakticky všechny práce s tematikou Sokolovska se na ně odvolávají a tato nebude výjimkou)⁸ a Václava Němce⁹ (zde se jedná především o problematiku odsunu a osudu antifašistů a jiné studie) a některé další práce se zaměřením na jednotlivé dílčí otázky týkající se druhé světové války a poválečného vývoje¹⁰. Přímo léty 1945-1948 se zabývá ve své

Za zmínku stojí rovněž celý cyklus prací Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, jež se kromě hlavního zaměření na odsun německého obyvatelstva částečně věnují i problematice dosídlování západního pohraničí, např.: SYNÁČOVÁ, Daniela: *K problematice odsunu Němců a osidlování pohraničí - Sokolovsko v letech 1945 – 1949*, 1993, Diplomová práce, Západočeská univerzita - Pedagogická fakulta.

⁴ ARBURG, Adrian von: Tak či onak Nucené přesídlení v komplexním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích, *Soudobé dějiny*, 2003, X/3, s. 253-292.

⁵ KASTNER, Quido: *Osidlování českého pohraničí od května 1945*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1996.

⁶ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír. – VACULÍK, Jaroslav: *Nové osídlení pohraničí českých zemí po Druhé světové válce*, Brno, Akademické nakladatelství CERM, 2005.

⁷ STANĚK, Tomáš: *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*, Praha, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993. Tentýž: *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, Praha, Academia, 1991. Tentýž: *Perzekuce 1945*, Praha, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996.

⁸ Především PROKOP, Vladimír: *Kapitoly z dějin Sokolovska*, Sokolov, Okresní muzeum Sokolov, 1994. nebo Tentýž: *Sokolov – z dějin města a jeho škol*, Sokolov, Město Sokolov, 1994.

⁹ NĚMEC, Václav: *Odsun? A proč?*, Sokolov, Okresní výbor ČSPB v Sokolově, 1986. Tentýž: *Sokolovsko 1945, Minulostí západočeského kraje*, 1985, XXI, s. 5-26. Tentýž: *Pětačtyřicátníci*, Okresní výbor ČSPB v Sokolově, 1987. Tentýž: *Ženský koncentrační tábor ve Svatavě*, Sokolov, Okresní výbor ČSPB v Sokolově, 1985. Tentýž: *Němečtí antifašisté. Příspěvek k dějinám KSČ na Sokolovsku, Minulostí Západočeského kraje*, 1981, XVII, s. 49-68.

¹⁰ FALTYS, Antonín: K problematice hospodářské struktury Karlovarska na počátku nacistické okupace. *Minulostí Západočeského kraje*, 1966, IV, s. 63-81.

diplomové práci J. Novotná¹¹. Formální stránku dosídlování (zákony, nařízení) zpracovává Jaroslav Toms¹² (obdobné pasáže lze nalézt ve většině publikací se sledovanou tematikou) a nelze zapomenout ani na Sbírku zákonů a nařízení. Zpracování se již dostalo také některým dílčím tématům¹³ a dostupná jsou rovněž základní statistická data¹⁴.

Tato práce čerpala z pramenů místní úrovně, jmenovitě se jedná o fondy ONV Sokolov, MNV Sokolov¹⁵, MNV Svatava, MNV Dasnice a MNV Lísková.

Jazyková poznámka

Vzhledem k proměnlivosti užívaných pojmenování obcí právě ve sledované době nebude neúčinné objasnit použití německého a českého ekvivalentu názvu Sokolov v této práci. Do března 1948 se město Sokolov oficiálně jmenovalo Falknov nad Ohří, ale po roce 1945 se i v úředních dokumentech občas užívaly oba názvy jak Sokolov, tak Falknov. Je příznačné, že s majorizací českého obyvatelstva došlo i k počestění názvu

---

FIALA, Jaroslav: Pracovní nasazení válečných zajatců v Sudetech se zvláštním ohledem na Karlovarsko od vypuknutí světové války v září 1939 do bitvy u Stalingradu v roce 1943, *Minulostí Západočeského kraje*, 1966, IV, s. 26-62. Tentýž: Váleční zajatci na Karlovarsku v letech 1943-1945, *Minulostí Západočeského kraje*, 1967, V, s. 5-32.

MATĚJČEK, Jiří: Otázky osídlování a vývoje pohraničí v roce 1945 a Sokolovsko, *Minulostí Západočeského kraje*, 1970, VII, s. 5-12.

¹¹ NOVOTNÁ, J.: *Historický vývoj na Sokolovsku 1945-1948*, 1995, Diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta. Uloženo v: SOkA Sokolov, nepublikováno.

¹² TOMS, Jaroslav: K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska 1945-1953, *Minulostí západočeského kraje*, 1985, XXI, s. 27-54.

¹³ HOUŽVIČKA, V. - JEŘÁBEK, M. – KASTNER, Q. – ZICH, Fr.: *Kdo žije v pohraničí*, Ústí nad Labem, Sociologický ústav Akademie věd České republiky – výzkumný tým Ústí nad Labem, 1996.

MORAVCOVÁ, Dana: *Etnické procesy v západočeském pohraničí. Rudohorští Slováci v Jindřichovicích (proces integrace 1947-1987)*, 1988, Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze – Filosofická fakulta. Uloženo v: Státní okresní archiv Sokolov, nepublikováno.

SOMMER, Karel – Šrajerová Oľga: Migrace Slováků do českých zemí v letech 1945-1948, *Slezský sborník*, 1998, ročník 96/54, s. 20-35.

TOMS, Jaroslav: Podíl Slovenska na osídlování západočeského pohraničí v letech 1945-1948. *Sborník Vojenské akademie v Brně*, 1993, řada U, mimořádné číslo, s. 293-298.

¹⁴ *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 - 1970. (Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850 - 1970)*, Praha, FSÚ, 1978, s. 486 – 499.

Soupisy obyvatelstva v Československu v letech 1946 a 1947, *Československá statistika*, svazek 184, řada VI. (Sčítání lidu, sešit 15), Praha, SÚS, 1951.

Statistický lexikon obcí v Republice Československé, Praha, Ministerstvo vnitra a Státní ústav statistický, Orbis, 1934.

¹⁵ Vzhledem k dosavadnímu nezpracování fondů jen zápisy ze schůzí rady a pléna MSK/MNV.

města, jenž dříve český ekvivalent prakticky neměl (v 19. století se okrajově objevil termín Sokolow). Tato práce užívá v pojmenování jednotlivých obcí dobové úřední názvy (případně je dnešní jméno uvedeno v závorce), přehled názvů všech obcí a jejich současných ekvivalentů je uveden v příloze 7.

1. Předehra odsunu

1.1 Okres Falknov před druhou světovou válkou

Již od středověku převládalo na Sokolovsku německé osídlení. Vyjádřeno čísly, obývalo v roce 1930 předválečný soudní a správní okres Falknov nad Ohří 56 858 Němců a jen 3 690 Čechů¹⁶. Češi sem přicházeli od 19. století převážně v souvislosti s důlní činností, nebo jako pracovní síly pro zdejší průmysl. K prvnímu vzájemnému konfliktu obou národností však došlo až roku 1909, kdy byli ve Svatavě propuštěni čeští horníci. Důvodem měla být jejich účast na podpisové akci pro zřízení české základní školy.¹⁷

Roku 1918 ukončila První světová válka více než pětisetletou vládu dynastie Habsburků ve střední Evropě. Její armády byly rozprášeny a z trosek někdejší říše povstávaly nástupnické státy. Elity jednotlivých národů hledaly cestu k naplnění vlastních tužeb a volily, v prostředí státoprávního vakua, řešení silou. V Liberci byla ustavena zemská vláda provincie Deutschböhmen, části proklamovaného Německého Rakouska, v Praze převzal moc národní výbor a vyhlásil Československou republiku. Pozice provincií odtržených od někdejšího celku zemí koruny české však od počátku nevzbuzovala mnoho naděje. Postrádaly podporu vítězných velmocí, účinnou ozbrojenou moc, a dokonce i v zásobování byly závislé na českém vnitrozemí. Sen o spojení s Německem se rozplynul ve chvíli, kdy pohraničí obsadilo československé vojsko. List Falkenauer Tagblatt o tom 17. prosince napsal: „Oddíly československého pluku 35 z Plzně obsadily včera pod vedením podplukovníka Slezáčka Falknov a Cheb. Všude je klid.“¹⁸ Už od počátku republiky tedy poměr mnohých Němců k československému státu nepříznivě poznamenalo potlačení autonomistické (spíše iredentistické...) snahy o vlastní sebeurčení¹⁹. Pro mnohé Němce představovalo Československo nechtěný stát a tento pocit

¹⁶ Na okrese se dále nacházelo 57 židů a 35 osob jiné či neznámé národnosti. Údaje na základě sčítání lidu z 1. 12. 1930. *Statistický lexikon obcí v Republice Československé*, c. d..

¹⁷ NĚMEC, V.: *Odsun? A proč?*, c. d., s. 6.

¹⁸ Tamtéž, s. 9.

¹⁹ Ovšem tehdejší československá vláda pravděpodobně nemohla jinak rozhodnout - stát by bez pohraničí nebyl schopen samostatné existence.

v nich, přes uklidnění ve 20. letech, latentně přežíval a čekal na opětovné probuzení. Nutno ovšem poznamenat, že v nyní již československém pohraničí se německá většina těšila plné kulturní i hospodářské svobodě, ale mnohé posty ve státní správě (policie, pošty, státní úřady) byly, vzhledem k nutné znalosti státního jazyka - češtiny²⁰, obsazovány Čechy. Stejně jako v jiných částech pohraničí vyústila hospodářská krize spolu s nacistickou agitací z Německa také na Falknovsku ve zvýšení protičeských (protičeskoslovenských) nálad, reprezentovaných místními nacistickými stranami a hnutími (DNSAP - Deutsche National Sozialistische Arbeiters Partei, po jejím zákazu SHF - Sudetendeutsche Heimatsfront, respektive SdP - Sudetendeutsche Partei), jež prosazovaly ostře protivládní kurs a v krizovém roce 1938 sáhly i k otevřenému násilí proti představitelům státní správy a ozbrojených složek Československé republiky (viz dále). 18. května 1935, den před parlamentními volbami, navštívil Falknov sám Konrád Henlein²¹. „Chci být raději s Německem nenáviděn než mít z nenávisť k Německu nějaké výhody,“ prohlásil o měsíc později v Chebu²². Hra o Sudety vstoupila v roce 1938 do finále. Henlein zveřejnil v dubnu na sjezdu své strany požadavky vůči Československu a dále stupňoval tlak na vládu. Podporován a instruován Německem odmítal jakoukoli možnost dohody. Nutno poznamenat, že SdP nenacházela ohlas u všech Němců, významné podpoře se těšily oslabené, ale stále prorepublikové strany jako DSDAP (němečtí sociální demokraté) a komunisté. 1. května uspořádali nacisté za účasti K. H. Franka průvod Falknovem (více než 20 000 lidí), pročeskoslovenským stranám se však podařilo zorganizovat protimanifestaci (byť přirozeně skromnější, 1 800 osob), přítomný německý sociálně demokratický poslanec Franz Katz měl hemžení nacistů komentovat slovy: „Henlein nemá právo na První máj, on ten svátek ukradl socialistům. Spletl se v datu, měl slavit první apríl!“²³ V posledních místních volbách ve Falknově (Sokolově) 22. a 29. 5. (respektive 5. a 12. 6.) 1938 obdržely tyto strany přes napjatou atmosféru

---

²⁰ Jazyková politika někdejší monarchie byla v tomto smyslu mnohem benevolentnější, do první světové války nedošlo dokonce k uzákonění žádného státního jazyka.

²¹ NĚMEC, V.: *Odsun? A proč?*, c. d., s. 16.

²² Tamtéž.

²³ NĚMEC, V.: *Němečtí antifašisté. Příspěvek k dějinám KSČ na Sokolovsku*, c. d., s. 53.

ve městě celkem 18,9 % (DSDAP 678, česká volební listina 596 a komunisté 70 hlasů), zbylých 5 767 voličů se vyslovilo pro SdP. Celkově tedy nacisté získali 29 mandátů v městské radě a význam ostatních stran se omezil na 7 mandátů²⁴. Atmosféra však byla plná napětí, vždyť těsně před volbami došlo k částečné mobilizaci československé armády (ve Svatavě přivítaly vojáky improvizované a neobsazené barikády, vítězné volby však někteří zdejší Němci dokázali symbolicky oslavit, v oknech hořely červenobílé svíčky...)²⁵. Výsledek nenacistických stran sice působí bezvýznamně, ale nemělo by se na něj zapomínat.

V září 1938 vyvrcholilo protičeské násilí. 11. 9. došlo ke srážkám mezi Čechy a Němci při průvodu Národní jednoty severočeské městem a téhož dne explodovaly bomby před českou školou a hotelem Hahm (toho času Český dům). Krvavé 13. září zasáhlo také Falknovsko (v Habersbirku padli 4 četníci a v Gossengrünü 1 četník a 5 vojáků)²⁶, ale samotný Falknov zůstal poměrně klidný a po vyhlášení stanného práva téhož večera a pacifikaci německého odporu se československá státní správa vrátila i sem (v městském ústředí SdP byl potom nalezen sklad zbraní)²⁷.

Mnichovská dohoda mezi Německem, Spojeným královstvím, Francií a Itálií přičkla 30. 9. 1938 Německu prakticky všechna požadovaná území, z nichž začaly plynout proudy uprchlíků (rodin někdejších státních úředníků a policistů v pohraničí, stejně jako mnohých dalších, kteří ve vládě nacistů oprávněně spatřovali ohrožení vlastní existence), umocněné šikanou, již proti zbývajcímu českému obyvatelstvu v pohraničí začaly uplatňovat německé úřady. 4. října do Falknova zavítal sám Adolf Hitler, po němž bylo o den dříve pojmenováno náměstí (když v květnu 1934 navštívil Falknov prezident Masaryk, dostalo se mu téže pocty...). Velmi brzy se nacistický teror obrátil proti židům, 10. listopadu vzplála synagoga ve Falknově a následky požáru této falknovské „křišťálové noci“ málem zachvátily i sousední centrální školu a tělocvičnu²⁸. Dne 4. prosince 1938 provedli Němci doplňovací „volby“ do Říšského sněmu (přirozeně, že

---

²⁴ PROKOP, V.: c. d., s. 55.

²⁵ NĚMEC, V.: *Odsun? A proč?*, c. d., s. 19.

²⁶ Tamtéž, s. 20.

²⁷ PROKOP, V.: c. d., s. 55.

²⁸ Tamtéž, s. 58.

s jedinou kandidátní listinou - Führerovým seznamem), v nichž voliči odpovídali „Ano“ či „Ne“ na otázku: „Hlásíš se k našemu Vůdci Adolfu Hitlerovi, osvoboditeli Sudet, a dáváš svůj hlas volebnímu návrhu NSDAP?“. Ze 7 119 voličů ve Falknově jen 4 našli odvahu zatrnout „Ne“²⁹.

1.2 Falknov nad Ohří v říšské župě Sudety

Ke správnímu začlenění někdejšího československého pohraničí do Velkoněmecké říše došlo 1. května 1939, kdy byla ustavena říšská župa Sudety s centrem v Liberci. Ta se dále členila na 3 vládní obvody (Opava, Ústí nad Labem a Cheb - se sídlem v Karlových Varech) spravované vládními prezidenty. Nižší správní jednotky představovaly městské a venkovské (Landrat) okresy, jež v podstatě kopírovaly původní československé členění (zachován tedy zůstal i okres Falknov, přirozeně v německé podobě svého jména, Falkenau an der Eger). Jednotlivé funkce však již nebyly pochopitelně volené, ale jmenované shora.³⁰

17. května 1939 proběhlo v obsazeném území sčítání lidu, jež představuje poslední zdroj informací tohoto typu do konce války³¹. Podle jeho údajů pobývalo v okrese Falknov 57 866 obyvatel (z toho 310 české národnosti) a v městě samotném pak 10 588 lidí (s osobami přechodně ubytovanými 11 291).³² Podrobněji rozpracována byla rovněž struktura zaměstnanosti obyvatelstva, sociální skladba a typologie zemědělské výroby (viz příloha 2).

Rovněž na Falknovsku se nejvýznamnější průmyslové podniky dostaly do zájmové sféry německých koncernů (v případě dolů, někdejšího majetku rodiny Petschků, se jednalo o Dresdner Bank a Hermann Göring Werke, chemické závody ovládl I. G. Farben)³³. Válka si také vyžádala masivní restrukturalizaci hospodářských poměrů na okrese. V celých

---

²⁹ Tamtéž, s. 59.

³⁰ FALTYS, A.: c. d., s. 64.

³¹ Hodnověrnost některých čísel v něm obsažených (zejména ve vztahu k početnosti české menšiny) bývá zpochybňována. Např. BARTOŠ, Josef: *Okupované území a české obyvatelstvo 1938-1945*, Praha, ČSPB, 1986.

³² FALTYS, A.: c. d., s. 66.

³³ PROKOP, V.: c. d., s. 59.

Sudotech bylo do června 1943 zrušeno 11 894 živností (z toho 3 432 obchodních živností a 2 626 řemesel), prioritou zůstávaly podniky s napojením na zbrojní průmysl³⁴.

Poprvé se válka okresu bezprostředně dotkla v říjnu 1940, kdy několik bomb dopadlo do prostoru mezi Falknovem a Königswérthem, pravděpodobný cíl, chemické závody ve Falknově, však zůstal nepoškozen.³⁵

Válečná výroba si žádala neustálý přísun pracovních sil: dobrovolníků - např. z Francie, totálně nasazených, ale i válečných zajatců, jejichž pracovní komanda byla přidělována jednotlivým podnikům. Karlovarsko (a tedy i zajatci zde přítomní) příslušelo k XIII. Vojenskému okruhu. V samotném Falknově byl zřízen lazaret pro válečné zajatce přičleněný jako pobočný tábor XIII. B pod kmenovým táborem v bavorském Weidenu³⁶. Podmínky sovětských zajatců byly doslova strašlivé, podle situační zprávy vládního prezidenta v Karlových Varech za září 1941 jedli z nedostatku potravy kořínky, šneky, travu i listí³⁷ a mnoho na tom nezměnilo ani mírné zvýšení dávek v roce 1942³⁸. Do začátku prosince 1941 dokonce za svou práci nedostávali žádnou mzdu, a ani poté nemohli obdržet odměny za vyšší pracovní výkony³⁹. Situaci francouzských a belgických zajatců lze považovat do jisté míry za snesitelnější. Narozdíl od Sovětů a Poláků mohli poslouchat rádio („Paříž“)⁴⁰ a byli od přelomu let 1943 a 1944 propouštěni na svobodu jako zahraniční dělníci⁴¹. Ale i jim se od 31. května 1943 snížily potravinové příděly⁴². Když Američané lazaret 7. května 1945 osvobodili, naskytl se jim otřesný pohled na vyzáblá těla zajatců i stále ještě nepohřbené pozůstatky jejich mrtvých druhů. Tyto

---

³⁴ FIALA, Jaroslav: Váleční zajatci na Karlovarsku v letech 1943-1945, c. d., s. 6.

³⁵ PROKOP, V.: c. d., s. 59.

³⁶ FIALA, J.: Pracovní nasazení válečných zajatců v Sudotech se zvláštním ohledem na Karlovarsko od vypuknutí světové války v září 1939 do bitvy u Stalingradu v roce 1943, c. d., s. 37.

³⁷ Tamtéž, s. 41.

³⁸ Tamtéž, s. 44.

³⁹ Tamtéž, s. 57.

⁴⁰ Dle směrnice pro velitele pracovních komand z 1. 6. 1943. FIALA, J.: Váleční zajatci na Karlovarsku v letech 1943-1945, c. d., s. 19.

⁴¹ Tamtéž, s. 20.

⁴² Mírně se zvýšil příděl chleba a u některých skupin - těžce pracujících, horníci - i příděl cukru. Tamtéž, s. 23-24.

hrůzy dodnes dokumentuje film natočený přítomným kameramanem Samuelem Fullerem⁴³.

V létě 1943 začala stavba ženského koncentračního tábora ve Svatavě, jehož vězenkyně měly vyrábět v blízké továrně firmy LGW Hakenfelde⁴⁴ součástky do letadel. Do 31. srpna administrativně podléhal táboru Ravensbrück (přes něj také prošla velká část vězněných), pracovním zařazením patřil k Flossenbürgu, jenž následně převzal i administrativní správu⁴⁵. V otřesných podmínkách zde přežívaly Francouzky a Polky, ale také Rusky, Němky, Jugoslávky, Maďarky a 1 Španělka. Dne 22. dubna 1945 se měly vězenkyně přesunout z dosahu americké armády, ale po úmorné cestě (plné obětí) se opět vrátily do tábora. Jedna Francouzka využila příležitosti a utekla do dvora blízkého zemědělského stavení, kde se jí zdejší služebná (Josefine Pinhackova, Němka) ujala a nosila jí jídlo až do konce války. Když se však tato paní po 20 letech do Svatavy vrátila, s údivem zjistila, že její zachránkyně byla odsunuta...⁴⁶. Tábor osvobodila americká armáda 7. května 1945⁴⁷.

Roku 1944, kdy již Rudá armáda nezadržitelně postupovala z východu ženouc před sebou i prchající německé civilisty, dorazili tito „národní hosté“ také na Falknovsko, jen v samotném městě se jich tísnilo více než 5000.⁴⁸ Od začátku následujícího roku se množily útoky zajatců, následované brutální reakcí v případě jejich dopadení⁴⁹. 17. a 18. dubna zasáhly Falknov poslední nálety, jež těžce poškodily nádraží i přilehlou čtvrť města. V posledním šíleném záchvěvu nařídil německý velitel likvidaci mostů a strategických podniků, rozkazy ale úspěšně neutralizovali jeho vlastní podřízení, místní Němci⁵⁰. Válka se chýlila ke konci.

---

⁴³ PROKOP, V.: c. d., s. 60. Na záběrech je vidět část tehdejšího Falknova a zástupy Němců, které Američané přivedli podívat se na činy svých soukmenovců, někteří Němci pohřbívají pod dohledem vojáků mrtvé.

⁴⁴ Luftfahrgerätewerk Hakenfelde Gesellschaft mit beschränkter Haftung in Berlin Spandau. NĚMEC, V.: *Ženský koncentrační tábor ve Svatavě*, c. d., s. 6.

⁴⁵ Tamtéž, s. 20.

⁴⁶ Tamtéž, s. 55.

⁴⁷ Tamtéž, s. 90.

⁴⁸ PROKOP, V.: c. d., s. 60.

⁴⁹ Tamtéž, s. 62.

⁵⁰ Tamtéž.

2. Právní a politické předpoklady odsunu a dosídlení, organizace a instituce

Celá tato kapitola je věnována právní stránce dosídlování pohraničí. Právní souvislosti nabízejí pohled na systém odpovědnosti jednotlivých složek státní správy, díky čemuž lze ukázat obecné souvislosti celého procesu. Vlastním záměrem této práce je tyto obecné souvislosti doplnit informacemi o (do značné míry) skutečném průběhu dosídlování v malém regionu, jaký představuje právě někdejší okres Falknov nad Ohří. Své místo zde najdou i obecné informace o proměně hospodářství po druhé světové válce. Vzhledem k úzké provázanosti problematiky osídlování a státní ekonomické politiky to jistě nebude nevhodná odbočka.

Proti předválečnému období se významně změnil pohled na úlohu státu v ekonomice, který se významně naklonil směrem k většímu státnímu vlivu ve strategických odvětvích hospodářství (což bylo ještě umocněno skutečností, že řada významných podniků byla za války kontrolována, ať už přímo, či nepřímo nepřáteli republiky). Dne 24. října 1945 proto došlo k znárodnění dolů a průmyslových podniků (dle dekretu prezidenta republiky č. 100/1945Sb.) stejně jako akciových společností, bank (č. 102/1945Sb.) a soukromých pojišťoven (č. 103/1945Sb.). Stát tak získal kontrolu nejen nad podniky tvořícími do té doby páteř ekonomiky, ale díky měnové reformě i nad úsporami všech svých občanů⁵¹. Zestátnění postihlo i některé potravinářské podniky (č. 101/1945Sb. - rovněž z 24. října 1945) a samozřejmě film jako hlavní nástroj masové propagandy (50/1945Sb - příznačně zde k znárodnění došlo nejrychleji, již 11. srpna). Všichni obyvatelé republiky měli rovněž odevzdat majetková přiznání (vyhláška ministerstva financí č. 153/1945Sb. z 12. 12. 1945), aby si tak stát zajistil přehled o majetkových poměrech každé rodiny.

Konfiskaci podléhal samozřejmě také majetek osob, jež byly považovány za nepřátelské republiky (Němci, Maďaři, zrádci a kolaboranti), což mělo největší vliv na majetkové změny právě

---

⁵¹ Měnová reforma probíhala od podzimu 1945 a kladla si za cíl sjednotit peněžní oběhivo na území republiky. Vklady v bankách byly přeměněny na vázané, protože „finanční operace“ v průběhu války znehodnotily jakékoli jejich krytí.

v pohraničí, kde prakticky veškerý majetek vlastnily příslušníci německé či maďarské menšiny.

Už v květnových dnech byly na základě dekretu prezidenta republiky č. 5/1945Sb. uvalovány (prostřednictvím nově zřizovaných národních výborů a správních komisí) národní správy na „nepřátelský“ majetek, jenž ale zůstával až do konfiskace z čistě formálního hlediska v držení původních majitelů. Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (č. 12/1945Sb.) představoval první z řady takovýchto konfiskačních opatření (nutno poznamenat, že úvodní slova tohoto dekretu otevřeně projevují nenávist vůči zmíněným skupinám obyvatel, přičemž podobné formulace se již v pozdějších dekretech a nařízeních neobjevují). Opatření se dotýkalo nejenom pozemků jednotlivců, ale také německé vedení války podporujících akciových a dalších společností. Výjimku mohly obdržet pouze osoby „účastníci se boje o zachování republiky“ z rozhodnutí okresních národních výborů (ONV), respektive zemských národních výborů (ZNV) a ministerstev zemědělství a vnitra v případě odvolání. Při místních národních výborech (MNV) proto měly být zřízeny místní rolnické komise, které by zajišťovaly rozdělování půdy individuálním zájemcům podle plánů vypracovaných okresními rolnickými komisemi při ONV (stát měl vzhledem k plánovanému odsunu německého obyvatelstva základní zájem na co nejrychlejším nahrazení zdejší pracovní síly, aby zabránil značným hospodářským ztrátám). Za obdržený majetek měli příjemci zaplatit Národnímu pozemkovému fondu 1-2 roční úrody či 1-3 roční nájmy budov (s rozdělením splátek až na 15 let). Dekret prezidenta republiky z 20. července 1945 (č. 28/1945Sb.) rozdělení pozemkového majetku dále podrobněji upravoval, když stanovoval skupiny osob (deputátníci, zemědělství dělníci a drobní zemědělci s výměrou do 13 ha - u nich i dospělí členové rodiny) a organizací (družstva zemědělců), jež měly na přiděly nárok. Bylo pamatováno rovněž na ostatní případné zájemce (dělníky, zaměstnance, drobné živnostníky či případně sociálně slabé), pro něž byly určeny malé pozemky o výměře do 0,5 ha na stavbu domu. Přídělce mohl obdržet až 8 ha orné či 12 ha jiné zemědělské půdy (dle

bonity), ale mnohočetné rodiny (s 3 a více dětmi) získaly určité zvýhodnění (limit se zvyšoval na 10 respektive 13 ha). Na přidělenou půdu se vztahovala určitá omezení, protože dočasně musel veškeré majetkové změny potvrdit Národní pozemkový fond, ale na druhou stranu byl úřední převod na konečného příjemce osvobozen od daní a do výsledného poplatku za půdu se započítávaly i náklady spojené s přestěhováním. Rovněž bylo nutné řešit situaci zaměstnanců na zkonfiskovaném zemědělském majetku. Tito, pokud zde k 23. 6. 1945 (dle zákona č. 16/1947Sb.) vykonávali práci a nepřestali být „státně spolehliví“, mohli ve svém zaměstnání pokračovat pro Národní pozemkový fond (v případě nutnosti přestěhování mimo bydliště obdrželi příspěvek až do výše 6000 Kč), nebo si zažádat o přidělení vlastního pozemku dle dekretu č. 12/1945Sb (měli přitom přednostní právo). Zákon pamatoval i na výživné poskytované bývalým zaměstnavatelem mimo rámec platu, nyní jeho závazky převzal Národní pozemkový fond (ovšem celkový příjem dané osoby nesměl překročit 4000 Kč).

Konfiskaci podléhalo nejen pozemkové vlastnictví, ale podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945 (č. 108/1945Sb.) také (pokud se tak již nestalo) nemovitý i movitý majetek, majetková práva (pohledávky, cenné papíry, vklady a nehmotná práva), které ke dni faktického skončení německé okupace byly v rukou Německé říše, Království maďarského, jejich veřejných činitelů či politických stran a také fyzických a právnických osob stejně jako lidí nepřátelských republik. Výjimku tvořil jen majetek zcela osobní povahy (v dekretu se přímo hovoří o peřinách) a také majetek pozbytý po 29. září 1938 osobami, na něž se dekret nevztahoval. Odsunutí si tedy sebou mohli vzít jen minimum majetku, jen výjimečně bylo povolováno odstěhování i s nábytkem. Správu konfiskovaného majetku měly zajistit nově zřízené Fondy národní obnovy, jež podléhaly osídlovacím úřadům (viz dále). Jejich úkolem bylo kromě zapsání majetkových změn do příslušných úředních knih a odevzdání majetku konkrétním přidělcům (což mohly být i obce a další organizace) také dohlížet na národní správce (osoby, jimž byl konfiskovaný majetek svěřen do prozatímní správy a jež jej později obvykle zakoupily jako přiděl od Fondu národní obnovy). Manipulace s přiděleným majetkem podléhala

podobným pravidlům, jaká platila pro rozdělovanou zkonfiskovanou půdu. Také zde závisela změna majitele na souhlasu Fondu (podle zákona č. 90/1947Sb. z 8. 5. 1947 tato závislost trvala 10 let a 5 let měl stát právo přidělený majetek opět převzít). Obvykle se ale nepodařilo rozdělit všechen konfiskovaný majetek, a řada živností tak zanikla a půda zůstala ležet ladem (na Sokolovsku se jednalo o jev zcela obvyklý - viz dále).

Na nejvyšší úrovni bylo osídlování zajištěno dekretem prezidenta republiky ze 17. července 1945 o jednotném vnitřním osídlení (č. 27/1945Sb.), jenž si kladl za cíl co nejrychlejší „navrácení území původnímu slovanskému živlu“. Základními řídicími orgány se staly Osídlovací úřady se sídlem v Praze (země česká a moravskoslezská) a v Bratislavě (pro Slovensko). V ústřední komisi pro vnitřní osídlení zasedli kromě předsedů Osídlovacích úřadů (s poradním hlasem) také zástupce předsednictva vlády (ve funkci generálního tajemníka komise), ministerstva národní obrany, průmyslu, zemědělství, vnitřního obchodu, ochrany práce a sociální péče, financí a spravedlnosti, celek doplňovali 2 zástupci Slovenské národní rady.

Rámcové plány rozdělení zkonfiskovaného majetku vypracovávaly Fondy národní obnovy, ale konkrétní rozhodnutí zůstávala na nižších úrovních. MNV jmenovaly 3-10 členné místní přidělové komise, které se skládaly z uchazečů o příděl a členů MNV (jichž měla být převaha), obdobně na úrovni okresu byly ONV jmenovány okresní přidělové komise (zde se k členům ONV a uchazečům o příděl připojily rovněž hospodářské svazy a zástupci Ústřední rady odborů). Osídlovací úřady měly klasifikovat 3 typy majetku podle rozsahu a ekonomického významu. Malé majetkové podstaty rozdělovaly ONV na základě plánů předložených jednotlivými místními přidělovými komisemi, o přidělení středních majetkových podstat rozhodovaly ZNV (podle podkladů od příslušných ONV) a na úrovni ministerstev probíhalo rozdělování velkých majetkových podstat (podle plánů ZNV).

Vzhledem k tomu, že na znovuosídlení pohraničí měl stát klíčový zájem, poskytoval přistěhovalcům různé úlevy. Již bylo zmíněno, že převody přiděleného majetku do vlastnictví osídlenců byly osvobozeny od poplatků a splácení zakoupeného majetku a pozemků se mohlo prodloužit

až na 15 let. Stejně tak stát podporoval i samotné přesídlení do pohraničí. Podle zákona č. 250/1946Sb. (z 20. 12. 1946) připadal jednorázový osidlovací příspěvek na úhradu mimořádných stěhovacích a zařizovacích výloh vybraným skupinám občanů na území obsazeném roku 1938 Německem (státním zaměstnancům, učňům v průmyslových podnicích a pracovníkům v zemědělství a lesnictví) stejně jako ostatním uchazečům, kteří do 28. února 1947 přesídlí do pohraničí. Podobná, ne-li větší, péče byla věnována i československým občanům (či osobám s nárokem na československé občanství) mimo území republiky, které se stát snažil přesvědčit k návratu do země a k osídlení pustnoucího pohraničí (týká se to zejména krajanů z Rumunska a Maďarska, ale také např. z Ukrajiny). To vše jen dokresluje snaha uznávat akademické tituly obdržené za války v zahraničí (především v Anglii). Ovšem mnozí z nových občanů (původem z východní Evropy) zůstávali k nové vlasti značně chladní a nevzdali se mnohdy ani svého původního jazyka (zaznamenány jsou rovněž četné stížnosti úřadů na užívání maďarštiny, již prý české okolí přijímalo s pobouřením⁵²).

Přes veškerou snahu zůstával přísun nového obyvatelstva do pohraničí zcela nedostatečný a místní úřady prakticky každý měsíc žádaly nové pracovní síly, jež by nahradily odsunuté Němce (právě tento nedostatek kvalifikovaných zaměstnanců umožnil řadě Němců vyhnout se transferu – okres Falknov nad Ohří zde může sloužit jako ukázkový, byť v množství poněkud extrémní, příklad).

---

⁵² Např. SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 1024/46 presidiální.

3. Falknov se stává Sokolovem aneb od května 1945 k únoru 1948

Dne 7. května 1946 skončila pro Falknov druhá světová válka, když město obsadila americká armáda. Celková situace však byla tristní, po náletech ze 17. a 18. dubna 1945 zůstala větší část města v troskách (podle kronikářských záznamů bylo zcela zničeno 70 domů, 400 poškozeno a o život přišlo více než 80 lidí)⁵³ a v celém okrese se hromadili němečtí uprchlíci utíkající na západ před postupující Rudou armádou. Skutečnou změt lidí a národností doplňovali osvobození vězňové koncentračních táborů (ženský tábor ve Svatavě) a osvobození váleční zajatci, někteří z nich nakonec našli na Sokolovsku nový domov⁵⁴. Ke klidu rovněž nepřispívaly útoky „vervolfu“ a přísun různých dobrodruhů, kteří viděli v nové situaci vítanou možnost k obohacení⁵⁵.

Přestože okres Falknov nad Ohří kontrolovala americká armáda, v menší části okresu působily i sovětské jednotky. Zkušenosti s Američany byly relativně dobré: 11. června pomohli s nalezením kartotéky členů NSDAP ukryté v dolech⁵⁶ a o 6 dní později přispěli k zásobování okresu 20 000 galony benzínu a 40 vagóny potravin z okolí Plzně. Objevily se ale stížnosti na zabavování kožešin vojáky⁵⁷ a jejich příliš vřelé chování k Němcům⁵⁸. Vztah k některým vojákům sovětské armády se ukázal podstatně problematičtější. V říjnu měli příslušníci Rudé armády nejen bránit v převodu dobytka do americké zóny (což je samozřejmě

---

⁵³ PROKOP, V.: c. d., s. 62.

⁵⁴ Jako příklad je možné zmínit Eriku Gallovou, rozenou Stephanovou, dceru německého komunisty, jež se přes tábory v Osvětimi a Ravensbrücku dostala v létě 1943 do Svatavy, kde zůstala i po osvobození. NĚMEC, V.: *Ženský koncentrační tábor ve Svatavě*, c. d., s. 15.

⁵⁵ Tento fenomén si vysloužil vlastní kapitolu...

⁵⁶ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 15/45 presidiální.

⁵⁷ Navíc Američané pro své potřeby obsadili nejlepší domy ve Falknově... NOVOTNÁ, J.: c. d., s. 28.

⁵⁸ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 1/45 presidiální. Václav Němec své setkání s Američany popsal následovně: „Úřadovna zmocněnce ministerstva školství se tehdy nacházela ve Schrammově (dnes Divadelní) ulici. Tam jsem denně potkával a viděl jiné Američany, černošské vojáky. Sedali na prahu domů, laškovali s německými děvčaty, hráli na ulici fotbal, pod nohama se jim pletli němečtí kluci a oni k nim byli ohleduplní a krmili je žvýkačkami a čokoládou.“ NĚMEC, V.: *Pětačtyřicátníci*, c. d., s. 34. Další pamětníci si stěžovali na individuální výtržnosti některých amerických vojáků, kriticky se vyslovovali zejména k vojákům, kteří přišli po červnu 1945. Tamtéž, s. 35.

pochopitelné ze zásobovacích důvodů)⁵⁹, ale také rekvírovat potraviny v Dolním Novém Grüně a provádět zde honitbu automatickými puškami. Jan Milota (KSČ), předseda zdejší MSK, dokonce musel utéci do Dolního Rychnova, protože vojáci na jeho stížnosti reagovali hrozbou fyzické likvidace (stručně, stříleli po něm...)⁶⁰. V listopadu došlo ve Falknově ke slavnostnímu rozloučení s americkými vojáky, kteří pak okres do konce měsíce opustili⁶¹.

Z československé strany se v květnových dnech snažil bezpečnost zajistit kapitán v záloze František Klíma spolu s oddílem složeným ze zajatých Slováků (55 mužů), k nimž v červnu přibyl poručík Misera se svými muži (30) a oddíl z Plzně (39 mužů).⁶²

Na konci války se okres nacházel ve stavu naprostého rozkladu, německá státní správa nefungovala (určitou autoritu představovala jen americká armáda), železniční spojení bylo přerušeno. V těchto podmínkách vznikaly české správní orgány značně živelně. Dne 16. května jmenoval chebský národní výbor (se souhlasem americké civilní správy z 20. května) do čela okresu totálně nasazeného českého lékaře MUDr. Rudolfa Špelinu, jenž byl vystřídán správní komisí v čele s Janem Faltinem delegovanou plzeňským národním výborem. Konečně 11. června jmenovalo ministerstvo vnitra do čela OSK Václava Kroužeckého (dosavadního člena komise).⁶³

Na základě ústavního dekretu prezidenta republiky č. 18/1944 o národních výborech a prozatimní národní správě (potvrzeného 3. srpna 1945 vyhláškou ministerstva vnitra⁶⁴) měly působit v oblastech státně nespolehlivého obyvatelstva (v případě okresu Falknov nad Ohří rozuměno Němců) komise či komisaři. Následně vládní nařízení (č. 4/1945Sb.) z 5. května 1945 o volbě a pravomocích národních výborů stanovilo způsob tvoření těchto orgánů: ministerstvo vnitra jmenovalo

---

⁵⁹ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK 1945, 30. 10. 1945.

⁶⁰ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 660/45 presidiální.

⁶¹ PROKOP, V.: c. d., s. 66.

⁶² SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 161/45 presidiální.

⁶³ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 1/45 presidiální. Výměna v čele OSK byla ministerstvem zdůvodněna tím, že Jan Faltin se „stal předsedou nedopatřením“. Tamtéž, spis 30/45 presidiální.

⁶⁴ SOKA Sokolov, MNV+MSK okresu Sokolov- skupinový inventář (1924) 1945-1948, s. 2.

členy OSK a ta poté (obvykle 3-6 členné) místní správní komise. Ještě měsíc po skončení války museli vést správu v 55 z 57 obcí na okrese němečtí starostové (z řad komunistů a sociálních demokratů)⁶⁵. Nedostatečný počet českého obyvatelstva totiž neumožňoval vytvořit komise ve všech obcích, což umocňoval požadavek ministerstva vnitra, aby se jejich členy stávali výhradně Češi. Vedení okresu se proto snažilo zvolit jistý kompromis a jmenovalo do příslušných obcí pověřence spolu s německým poradcem⁶⁶. Takto se pomalu, krok za krokem, dostávala česká státní správa do všech částí okresu. Do konce června tak byly zřízeny MSK ve Svatavě, Habersbirku, Falknově, Bukovanech⁶⁷, Pochlovicích, Dolním Rychnově, Horách, Oloví⁶⁸ a Kynšperku nad Ohří⁶⁹ a pověřenci dorazili do Březové⁷⁰, Tisové, Haselbachu, Gossengrünü a Libavě⁷¹. Následně v červenci přišel pověřenec do Chlumu Svaté Maří⁷² a v září se ustavila MSK v Gossengrünü⁷³. Konečně v listopadu byli posláni pověřenci do Birndorfu, Kirchenbirku, Rudolce, Plumberku, Lochu, Libnova a Leopoldových Hamrů⁷⁴. Některé obce měl spravovat obvodový starosta a do budoucna se počítalo s jejich likvidací (viz dále). Na podzim byli do OSK kooptováni zástupci ČSL a ČSNS⁷⁵ a komise v tomto složení zasedala až do voleb v roce 1946. S platností od 1. dubna 1946 však došlo ke změně na postu předsedy, kdy Václava Kroužeckého nahradil Ladislav Prokeš.

Základní nutnost pro obnovení hospodářského života okresu představovala kontrola jednotlivých průmyslových závodů. Z pověření ministerstva hospodářství přijel na Falknovsko 25. května Ing. František Lajbl, jenž sesadil v Dolním Rychnově Jana Neuwirtha⁷⁶ z vedení

---

⁶⁵ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 15/45 presidiální, 11. 6. 1945.

⁶⁶ Tamtéž, spis 171/45 presidiální, 20. 7. 1945. Např. V obci Lísková (Haselbach) byla 22. června jmenována komise složená ze 4 Němců a 2 Čechů, čeští členové nabyli početní většiny až v listopadu. Tamtéž, fond MNV Lísková, inv. č. 6., č. k. 4, Kronika obce, s. 53-54.

⁶⁷ Do 17. 6. 1945. Tamtéž, fond ONV Sokolov, spis 36/45 presidiální.

⁶⁸ Do 24. 6. 1945. Tamtéž, spis 56/45 presidiální.

⁶⁹ Tamtéž, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápis z schůzí OSK, 26. 6. 1945.

⁷⁰ Tamtéž, 22. 6. 1945.

⁷¹ Tamtéž, 26. 6. 1945.

⁷² Tamtéž, 23. 7. 1945.

⁷³ Tamtéž, 18. 9. 1945.

⁷⁴ Tamtéž, 16. 11. 1945.

⁷⁵ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 477/45 presidiální.

⁷⁶ Někdejší právní zástupce SdP.

Dolových a průmyslových závodů a jmenoval komisaře pro jednotlivé podniky (vzhledem k nepočetnosti českého obyvatelstva museli vypomoci i studenti).⁷⁷ Spolu se správní komisí přijela z Plzně i komise zajišťovací (ve složení Adámek, Dvořák, Břehovský), jež měla ve spolupráci s příslušníky armády a Revoluční gardy zabezpečit ochranu a zajištění průmyslových podniků⁷⁸. Do 11. června se podařilo napojit okres na železniční síť – tratě Falknov nad Ohří-Karlovy Vary, Falknov-Tršnice-Cheb-Františkovy Lázně i Falknov-Kraslice-Klingental již tedy konečně byly sjízdné⁷⁹.

Až do jara 1946 přetrvávaly na okrese špatné zásobovací podmínky. Přestože maso bylo relativně dostupné, ostatní potraviny (umělé tuky, cukr, zelenina, mouka,...) zůstávaly silně nedostatkové. Citelně se také projevoval nedostatek surovin pro místní průmyslové podniky (sody, vápenných písků, dolomitů,...) a pohonných hmot (především nafty), jenž vedl k omezení výroby daných provozů (na druhou stranu přetrvával také nedostatek vagónů na železnici, a tak se hromadily zásoby ve skladech...)⁸⁰.

Situaci, zejména sklářských podniků v Dolním Rychnově a Oloví, se podařilo vyřešit až kompenzačním obchodem se sousedním Bavorskem (hnědé uhlí za suroviny) probíhajícím od září, nivelizovaným ale nadále nevyhovujícím počtem vagónů na železnici⁸¹. Přirozeně, že nedostatek potravin představoval ideální půdu pro černý obchod, rozdíl mezi černými cenami a jejich úředními protějšky může dobře ilustrovat následující tabulka⁸²:

---

⁷⁷ NĚMEC, V.: *Pětačtyřicátníci*, c. d., s. 10-11.

⁷⁸ Tamtéž, s. 11.

⁷⁹ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 501, sign. I/20a, č. kar. 74, Organizace státní správy a situace v okrese všeobecně.

⁸⁰ Tamtéž, Presidiální spisy 1945, situační zprávy z 8. 9. a 8. 10. 1945.

⁸¹ Tamtéž, Presidiální spisy 1945, situační zpráva z 8. 10. 1945.

⁸² Situace k 13. 9. 1945. Zpracováno dle Tamtéž, spis 427/45 presidiální.

	Úřední cena v Kčs	Cena na černém trhu v Kčs
Mléko kravské 1l	2,20	5
Vepřové maso (uzené) 1 kg	24	200
Vepřové sádlo 1 kg	22	800
Hrubá mouka 1 kg	4,15	45
Brambory 1 q	1,20	120
Cukr 1 kg	8?(cca)	100
Hlávkové zelí 1 kg	1,25	15

Poměrně kvalitní představu o demografickém vývoji v okrese poskytují měsíční situační zprávy ONV Sokolov, jež kromě statistických údajů přinášejí i informace o náladách obyvatelstva a rovněž některé další údaje, jež bychom dnes označili za komické. Např. situační zpráva za měsíc únor roku 1947 z 8. března uvádí, že plesová sezóna přinesla zvýšený výskyt pohlavních nemocí. Ve stejné zprávě najdeme také stížnost ONV na nedostatek krmiv pro dobytek a naopak na nadbytek jízdních kol, o něž mezi obyvatelstvem není zájem... Uváděná čísla ale nelze považovat za zcela přesná (pohyb obyvatelstva byl často prakticky nekontrolovatelný), umožňují ale poměrně dobrou orientaci. Nutné je také počítat s nepřesnostmi v samotných pramenech (vzhledem k jejich nekritickému přebírání v některých pracích⁸³ bude na příslušných místech uveden komentář i pokus o realistický odhad). Informace o složení obyvatelstva v jednotlivých obcích poskytuje např. Statistika obyvatelstva 1945-1948 (rovněž ve fondech ONV Sokolov)⁸⁴.

Větší množství uváděných čísel týkajících se demografických změn může znesnadnit celkovou orientaci, proto je většina informací znovu utříděna v tabulkách jako příloha k této práci.

Za 3 roky (1945-1948) se zcela změnil demografický obraz falknovského okresu. K 1. lednu 1945 zde žilo celkem 44 836 obyvatel (z toho jen 840 Čechů) a tento počet v průběhu roku trvale stoupal díky přílivu německých uprchlíků (v červenci 1945 zde pobývalo 52 781 lidí - z toho 1 011 Čechů a na sklonku roku bylo dosaženo počtu 63 791 osob - český a slovenský podíl již ale také vypadal příznivěji, 4 674 osob). Na

⁸³ Např. ŽIPPAIOVÁ, L.: c. d., s. 104.

⁸⁴ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 482, sign. I/11b, č. kar. 11.

konci sledovaného období ukazovala statistika z 26. listopadu 1948 pohled zcela odlišný, okres Sokolov se podstatně vylidnil na 39 310 osob a také vzájemný národnostní poměr se, vzhledem k odsunu a sledovanému dosídlování, zcela převrátil – 13 870 Němců zde již představovalo menšinu, byť nejvýznamnější v celém Československu.

Demografický vývoj let 1945-1947/1948 lze velmi stručně charakterizovat jako trvalý (byť poměrně pomalý) přísun českého či jiného slovanského obyvatelstva do pohraničí spojený s odsunem Němců. Oběma směrům pohybu lidí stály v cestě určité překážky, jež celý proces objektivně zpomalovaly, také ony se stanou náplní této kapitoly.

Koncem srpna 1945 zahájila v okrese činnost osídlovací komise ministerstva zemědělství, ale právě náplň její činnosti - rozdělování zemědělského majetku - vykazovala nejvíce těžkostí. O zemědělské usedlosti zkrátka nebyl příliš velký zájem. Jak ukazuje situační zpráva z 8. září 1945⁸⁵, národní správa byla zřízena jen ve velkých zemědělských podnicích (jako na někdejších majetcích Nostitze, barona Branta, Hásů či Kopalů) a ještě v listopadu zůstávala většina usedlostí v německých rukou (noví osídlenci jich doposud zabrali jen 74)⁸⁶. V podstatně lepší situaci se nacházely živnosti (značný zájem se soustředil především na restaurační zařízení), ale i zde z původního počtu asi 1000 živností bylo obsazeno jen 200 (a u 90 se ještě počítalo s přidělením), zbytek čekalo uzavření⁸⁷.

Na počátku roku 1946 zůstávalo v okrese stále 56 917 Němců a jen 4 224 Čechů a Slováků. Situace se také výrazně nelepšila. 7. února 1946 se v Lokti sešli předsedové okresních správních komisí z Aše, Falknova, Chebu, Kraslic a Lokte a ve svém memorandu konstatovali téměř úplné zastavení přílivu zemědělských usedlíků. Zbývající půda měla být proměněna na pastviny, nebo zalesněna - podobnému osudu neušly značné části pohraničí, nejen na Falknovsku. Další stížnosti směřovaly na reemigranty z Německa, kteří se prý vyznačovali nízkým národním povědomím. Ovšem bylo nutné čelit i zcela praktickým problémům,

---

⁸⁵ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 361/45 presidiální.

⁸⁶ Tamtéž, spis 660/45 presidiální.

⁸⁷ Tamtéž, spis 524/45 presidiální.

nepříjemné mzdové a bytové podmínky odrazovaly mnohé od přesídlení na Falknovsko⁸⁸.

Osídlování tedy probíhalo skutečně pomalu. V lednu 1946 bylo zabráno 34 usedlostí (ale jen 26 z nich skutečně obsazeno)⁸⁹ a v únoru k nim přibýlo dalších 10. Celkový poměr osídlených a neosídlených usedlostí zůstával značně nepříznivý (290 : 1 750)⁹⁰. Samotný ONV navrhoval ministerstvu zemědělství některá opatření, jež měla přispět ke zvýšení zájmu o stěhování do pohraničí a především k celkovému zlepšení zdejší situace. Požadoval zejména subvence na zemědělské stroje, nákup prasnic a postavení stájí, zvýšeny měly být rovněž platy veřejných zaměstnanců⁹¹. Není divu, že nedostatečný příliv nových osadníků v této chvíli paralyzoval i odsun Němců, který (dle situační zprávy z 11. února 1946) neprobíhal⁹².

Správní komise představovaly pouze dočasné, nouzové řešení. Podle nařízení vlády č. 120/1946Sb. z 27. května 1946 měly být ustaveny národní výbory ve všech obcích, kde voliči odevzdali alespoň 50 platných hlasů. Na volby se všechny strany přirozeně intenzivně připravovaly, dne 19. května ve Falknově promluvil ministr Prokop Drtina (ČSNS)⁹³ a také KSČ v tomto směru neponechala nic náhodě. 7. dubna došlo k slavnostnímu předání dekretů na přidělené zemědělské usedlosti zástupci ministerstva zemědělství⁹⁴. Na jednu stranu tak osídlenci získávali určitou jistotu svého majetku (byť samotný akt neměl do zaknihování právní závaznost), na druhou stranu se jednalo načasováním i průběhem o propagandistickou akci, jejíž plody (podporu v blížících se volbách) sklízela strana kontrolující ministerstvo zemědělství - KSČ.

Organizovat volby v oblasti, kde Češi stále ještě tvořili menšinu, nepředstavovalo jednoduchou záležitost. Ve většině obcí ani nemohla být ustavena místní volební komise, protože počet voličů zde nepřesahoval požadovaných 50. Nakonec vzniklo jen 20 volebních míst (na okrese

---

⁸⁸ Tamtéž, spis 242/46 presidiální.

⁸⁹ Tamtéž, spis 143/46 presidiální.

⁹⁰ Tamtéž, spis 229/46 presidiální.

⁹¹ Tamtéž, spis 364/46 presidiální.

⁹² SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 143/46 presidiální.

⁹³ Tamtéž, spis 555/46 presidiální.

⁹⁴ Tamtéž, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK, 7. 4. 1946.

existovalo 57 obcí), ale nezájem o účast ve volebních komisích způsobil, že některé strany ani nebyly zastoupeny. Sestavování seznamů voličů probíhalo na základě potravinových lístků, což přinášelo jisté komplikace: Němci pobírající české lístky (např. antifašisté) tak mohli být zapsáni a naopak někteří Češi stravující se hromadně se do seznamu nedostali. Sama OSK připouštěla, že asi 5 % voličů zůstalo opomenuto...⁹⁵

Oprávnění volit měly přirozeně pouze osoby české či slovenské národnosti, jež nepozbyly státního občanství. Na okrese se to týkalo celkem asi 5200 voličů, přičemž dle výsledků voleb jejich počty připadaly na jednotlivé obce následovně:

Bukovany	83
Citice	256
Dasnice	116
Dolní Rychnov	523
Falknov nad Ohří	2 013
Grasset	72
Gossengrün	195
Habersbirk	313
Haselbach	70
Hory	55
Kagerava	97
Kloben	71
Königswerth	163
Kynšperk nad Ohří	478
Litrbachy Ves	49
Lomnice	90
Oloví	80
Pochlovice	95
Svatava	465
Týn	58

Celkem se hlasování zúčastnilo 5 362 voličů, ale 221 z nich bylo vyloučeno z voleb.⁹⁶

---

⁹⁵ Tamtéž, 7. 6. 1946.

⁹⁶ Tamtéž.

Volby přinesly drtivé vítězství KSČ nejen ve Falknově samotném, kde v MNV obdržela plných 19 mandátů (podíly ČSSD a ČSNS se omezily na 7, výsledek ČSL stačil jen na 3 mandáty)⁹⁷, ale také ve všech ostatních obcích. Pro KSČ celkem hlasovalo 3 542, pro ČSSD 1 179, pro ČSNS 974 a pro ČSL 408 voličů, 25 lístků zůstalo prázdných⁹⁸. Bylo to právě osídlované pohraničí, jež KSČ přineslo tak přesvědčivý úspěch v celostátním měřítku: ve všech 34 plně osídlovaných pohraničních okresech obdržela tato strana nejvíce hlasů a ve 26 z nich dokonce získala nadpoloviční většinu⁹⁹.

Je samozřejmé, že volební výsledek umožnil komunistům nejen zaujmout čelní postavení v jednotlivých obcích (nadpoloviční většina jim to ve většině případů pohodlně dovolovala), ale mohli také obsadit nejdůležitější referáty národních výborů (bezpečnostní, osídlovací,...). Vztah ostatních stran k nyní již většinové KSČ nelze jednoznačně charakterizovat. Ve Falknově samotném si komunisté uchovávali relativně korektní postoj ke svým partnerům¹⁰⁰, jejichž členové se ale mnohdy na schůze nedostavovali¹⁰¹. Na druhou stranu, např. ve Svatavě, vznikaly i velmi ostré konflikty¹⁰².

Protože se tato práce pokouší popsat dosídlování falknovského okresu, nemůže pominout proces opačný – odsun Němců, jenž představoval

---

⁹⁷ SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Plenární zasedání 1946-1950, 8. 7. 1946.

⁹⁸ Situační zpráva za květen. Tamtéž, fond ONV Sokolov, spis 555/46 presidiální.

⁹⁹ SLEZÁK, Lubomír: *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po Druhé světové válce*. Blok, Brno 1978, s. 112.

¹⁰⁰ Když po 1. Májí zůstala na Masarykově náměstí velká rudá hvězda pověšená jménem KSČ, ostatní strany si stěžovaly. KSČ sice poukázala na obdobné využívání jména prezidenta Beneše národními socialisty, ale hvězdu raději odstranila. Tamtéž, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Rada 1947-50, 3. 6. 1947.

¹⁰¹ Tamtéž, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946, 26. 11. 1946. Tamtéž, Plenární zasedání 1946-50, 19. 11. 1947 a 15. 1. 1948. Tamtéž, Rada 1946-50, 2. 9. 1947.

¹⁰² Kulturní referent Nosek (ČSSD) byl obviňován z určitých machinací ve škole (působil jako její správce) a 19. 12. 1946 přiměn k rezignaci. Jeho referát ale obsadila KSČ (ČSSD prý „neměla lidi“...). Na zasedání rady 16. ledna následujícího roku sociální demokraté požadovali, aby Nosek v radě zůstal, na což měli údajně někteří přítomní členové KSČ reagovat, že kdyby „zmizeli odsud pp. Noskové, rozpadla by se i strana SD“ (předseda MNV ale podobné pomluvy odmítl). O měsíc později, 6. 2., se celá záležitost opět vrátila na jednání rady. KSČ nyní prosadila, že ČSSD má nominovat do rady nového člena (jenž by se stal samosprávným referentem), a úspěch završila jmenováním Knedelhanse (KSČ) bezpečnostním referentem. SOKA Sokolov, fond MNV Svatava, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí MSK a rady a pléna MNV 1945-1947, 19. 12. 1946, 16. 1. 1947 a 6. 2. 1947. Špatnou atmosféru panující na MNV může ilustrovat hned následující zápis, ČSSD si 20. 2. 1947 stěžovala na chování jistého úředníka MNV, jenž měl jejich členy říci, že „s odznakem na klopě nic nesvede“. Tamtéž, 20. 2. 1947.

podmínku a základní předpoklad „úspěšného“ osídlení pohraničí. Pročítáním dobových materiálů člověk snadno pochopí, že primární zájem úřadů spočíval v úplném počeštění pohraničí prostřednictvím odsunu, česká migrace či hospodářské zájmy jako by stály až na druhém místě. Rok 1946 lze považovat z tohoto pohledu za klíčový pro okres Falknov nad Ohří, protože právě v jeho průběhu odešla (tedy přesněji řečeno byla nucena odejít) většina všech Němců, právě v jeho průběhu se jasně ukázaly důvody pro ony výjimečné počty zůstávajících Němců.

Geneze myšlenky odsunu představuje téma natolik zajímavé a obsáhlé, že přesahuje skromné možnosti této práce. Logicky se nejrychleji prosazovalo v prostředí domácího odboje. Odporné skutky nacistů konané ve jménu německého národa vyvolávaly oprávněný hněv (spojený s bezmocí jim zabránit) – Falknov nad Ohří představuje velice malý okres, ale i tak může dokumentovat strašlivé zločiny: koncentrační tábor ve Svatavě, lazaret ve Falknově,... takových okresů se ale nacházelo v protektorátu a samotném Německu, Evropě bezpočet... Řešení národnostní otázky si do svého Košického vládního programu vetkla i nová československá vláda, ale realizace odsunu vyžadovala nezbytně oficiální posvěcení a spolupráci velmocí. Odsun miliónů lidí, zabavení jejich majetku bez náhrady a jejich uvržení do neplnoprávného postavení by bylo za normálních okolností zcela nepřijatelné, nemorální a plně odsouzeníhodné. Ale právě válka, zahájená Německem a vedená bez jakýchkoli ohledů, představovala likvidaci oné normality, již nazýváme civilizovanou společností. Vytvořily se podmínky, kdy odsun začal být považován za humánní řešení.

Formální mezinárodněprávní předpoklad odsunu Němců představují dokumenty Postupimské konference (17. července až 2. srpna 1945), jmenovitě XII. kapitola protokolu a XIII. článek závěrečné zprávy z jednání¹⁰³, v jehož úvodním odstavci se uvádí: „Tři vlády prozkoumaly tuto otázku po všech stránkách a uznaly, že německé obyvatelstvo nebo jeho složky, které zůstávají v Polsku, Československu a Maďarsku, bude třeba odsunout do Německa. Jsou za jedno v tom, že jakýkoliv odsun musí

---

¹⁰³ STANĚK, T.: *Odsun Němců z Československa*, c. d., s. 90.

být prováděn spořádaně a lidsky.“¹⁰⁴ Organizovaný odsun měl zabránit excesům, jež doprovázely doslova vyhánění Němců po osvobození republiky a v letních měsících roku 1945¹⁰⁵. Dne 20. listopadu schválila Spojenecká kontrolní rada parametry odsunu, do 1. srpna následujícího roku se předpokládalo odsunutí 750 000 Němců do sovětského a 1 750 000 do amerického pásma¹⁰⁶. S určitým zjednodušením je možné odsun rozdělit do několika etap: divoký odsun (zhruba do Postupimské konference), pokračování v odsunu do sovětské zóny (končí na přelomu let 1945 a 1946)¹⁰⁷, odsun do americké zóny (od začátku 1946), obnovení odsunu do sovětské zóny (řádný odsun) od červnu 1946¹⁰⁸ a ukončení hlavní fáze odsunu na podzim 1946. Jednání československých zástupců v Berlíně se sovětskými a americkými představiteli ve dnech 16. a 17. září 1946 sice přineslo příslib dalších transportů, ale došlo také k omezení americké účasti¹⁰⁹. Výsledky dalšího jednání v Praze 12. listopadu už nebyly pro československou vládu příznivé – vzhledem k situaci v americké zóně se neměly od 1. prosince 1946 do dubna 1947 vypravovat žádné hromadné transporty¹¹⁰. A v podobném duchu se nesla československo-americká jednání ještě v létě 1947 (generál Clay, vojenský guvernér Německa, sice ve svém prohlášení přijímal závazky USA ohledně odsunu, ale obnovení hromadného transferu podmiňovala americká správa nutností zlepšit hospodářské poměry v Německu)¹¹¹. Z československé strany byl slavnostně vypraven „poslední“ transport 19. října 1946 z železniční stanice Dvory u Karlových Varů za účasti ministrů V. Noska, Z. Nejedlého, H. Ripky a P. Drtiny, představitelů ZNV a Osídlovacího úřadu¹¹² a v listopadu následovaly společenské akce

---

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 92.

¹⁰⁵ Viz Tentýž: *Perzekuce 1945*, c. d..

¹⁰⁶ Tentýž, *Odsun Němců z Československa*, c. d., s. 111.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 171.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 198.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 225.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 229.

¹¹¹ Tamtéž, s. 245.

¹¹² Tamtéž, s. 225.

k počtě amerických a sovětských důstojníků (přijetí prezidentem) k oslavě úspěšného zakončení odsunu¹¹³.

Jak měly jednotlivé transporty probíhat může ilustrovat seznam úkolů pro přípravu transportu, jenž se konal 7. června 1946. Úkoly jednotlivých úřadů a organizací byly následující:¹¹⁴

17. 5. 1946 Oblastní úřadovna osídlovacího úřadu v Karlových Varech oznamuje konání transportu 7. 6. 1946.

úkoly:

MSK Gossengrün – 4. 6. 1946 v 8.00 shromáždí 100 lidí v Centrální škole ve Falknově nad Ohří.

MSK ve Falknově nad Ohří – do střediska dopraví 4. 6. 300 lidí, 5.-6. po 400 lidech (tak, aby nastupovali mezi 6.-11. h).

Správa střediska – 4. 6. provede vydezinfikování a vyčištění.

Okresní velitelství SNB ve Falknově nad Ohří – má 4.-6. 6. soustředit ty, již nepřišli.

Celní inspektorát v Kraslicích – 4.-6. 6. celní odbavení transportů.

Důchodkový úřad ve Falknově nad Ohří – deleguje úředníky do celní komise.

Finanční referát OSK – do 7. 6. 10.00 předá předepsané RM.

Vyživovací referát OSK – zajistí poukazy na 4000 dospělých dávek, 800 denních dětských dávek, obstará uskladnění zásob ve středisku do 4. 6. 10.00, do 7. 6. získá přesný počet transportovaných (dávka na 3 dny v proviantním voze).

MUDr. Břinek, MUDr. Davidovič, MUDr. Laufer a němečtí lékaři – 4.-6. prohlídka a dezinfekce.

Zajišťovací referát OSK – spolupráce při zajišťování bytů transportovaných.

Dopravní referát OSK – 6.-7. 6. zajistí dopravní vozy nebo traktory s vlečnými vozy, na 12 h 7. 6. autobus (přesné informace od správy střediska 24 h předem).

---

¹¹³ 13. listopadu byla podána závěrečná nota o zakončení transferu do sovětského pásma. 14. 11. prezident Beneš přijal sovětské a 16. 11. americké důstojníky (F. K. Keating) a 20. 12. generála Claye. Tamtéž, s. 232.

¹¹⁴ Dle SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 586, sign. VIII/8, č. kar. 128, Zpráva o odsunu Němců z okresu falknovského 22. 5. 1948.

Okresní úřad ochrany práce – do 7. 6. 12 h potvrdí nezájem na transportovaných.

Bytový referát MSK – zajištění bytů (spolu se zajišťovacím referentem), zúčastní se inventarizační komise.

Staniční dopravní úřad – 6.-7. 6 uvolnění ramp a nakládacího prostranství.

Administrativa střediska – do 7. 6. 12.00 dodá jmenné seznamy a přepravní lístky a zajistí označení vagónových vedoucích.

Dále měli být uvědoměni velitel vojenské posádky, pověřenec pro uhelnou těžbu (Ing. Jůza) a osídlovací referent Miloslav Volráb.

Je namístě uvést dosavadní bilanci celé akce. Podle situační zprávy za září (z 8. října 1946) dosud proběhlo 32 transportů, jimiž bylo odvezeno celkem 37 728 osob. Většina transportů (22) směřovala do americké okupační zóny, kam dorazilo 25591 lidí, do sovětské zóny bylo odsunuto v 10 transportech 12 137 osob. V tuto chvíli již byl transfer z větší části úplný, menšího množství lidí se odsun dotkne v průběhu roku 1947 (o čemž ještě tato práce krátce pojedná), ale již nyní začínalo být zřejmé, že v okrese Falknov zůstane značné množství Němců (více než 10 000)¹¹⁵.

Od jara 1946 se opět začala zhoršovat zásobovací situace, nejvýrazněji v případě mouky¹¹⁶. Její nedostatek v létě dosáhl takových rozměrů, že osazenstvo dolů vyhrožovalo stávkou, nebudou-li příděly zvýšeny¹¹⁷. Obdobné problémy se týkaly rovněž distribuce dalších, již ne tak zásadních potravin, jako čerstvé zeleniny, kávy a cukrovinek. Teprve na podzim (po žních?) došlo ke zlepšení zásobovacích podmínek¹¹⁸ a před Vánoci se na okres dostaly v potřebném množství i cukrovinky a čokoláda¹¹⁹. Po svátcích se však situace opět vrátila k původnímu stavu

---

¹¹⁵ Tamtéž, spis 861/46 presidiální.

¹¹⁶ Situační zpráva za březen. Tamtéž, spis 346/46 presidiální. Situační zpráva za duben. Tamtéž, spis 559/46 presidiální. Situační zpráva za květen. Tamtéž, spis 555/46 presidiální. Situační zpráva za červen. Tamtéž, spis 624/46 presidiální.

¹¹⁷ Situační zpráva ze 7. 8. 1946. Tamtéž, spis 712/46 presidiální.

¹¹⁸ Situační zpráva z 8. 10. 1946. Tamtéž, spis 861/46 presidiální.

¹¹⁹ Situační zpráva z 9. 12. 1946. Tamtéž, spis 1024/46 presidiální. Speciální vánoční příděl na osobu měl činit 0,5 kg jablek, 2 dkg kapra a 0,5 kg vánočních kolekcí. Situační zpráva z 9. 1. 1947. Tamtéž, spis 22/47 presidiální. Vánoční kolekce ale podle zásobovacího referenta nebyly příliš kvalitní... Tamtéž, Zprávy pro I. pololetní okresní sjezd ONV, 23. 2. 47.

a množily se stížnosti na nedostatek mouky, ovoce a dokonce i mléka¹²⁰, někteří národní správci proto navrhovali převzít starost o zásobování do vlastních rukou tvrdíce, že by daný úkol zvládli lépe...¹²¹

Vzhledem k zmíněným obtížím bylo nevyhnutelné pokračování v přidělovém systému (pro velkou část zboží trval až do roku 1953). Náklady na výdej a distribuci potravinových lístků nesly příslušné obce, ale v podmínkách poválečného pohraničí musely tuto povinnost za menší osady převzít jejich větší sousedé. Falknov nad Ohří takto zajišťoval tisk lístků pro Kloben, Těšovice, Vítkov, Šabinu a Grasset, což mu přinášelo dodatečné náklady¹²². Ovšem potravinových lístků se dalo využít (přirozeně nezákonně) i k zlepšení stavu obecní pokladny: od 3. ledna 1946 začala MSK Svatava vybírat „manipulační poplatek“ za jejich výdej a pokračovala v tomto jednání až do září¹²³. Naproti tomu MSK ve Falknově nad Ohří se nejprve raději informovala u OSK¹²⁴.

Sčítání lidu z 26. května 1946 dobře dokumentovalo nastávající komplikace: počet Čechů a Slováků se sice zvýšil na 9 875, ale ani tento malý nárůst nedokázal nahradit ztráty způsobené pokračujícím transferem německého obyvatelstva (v okrese v tuto chvíli zůstávalo 3 218 antifašistů a 44 396 ostatních Němců) a tento nepříznivý trend se v následujících měsících ještě prohloubil¹²⁵. V červenci nastal prakticky krizový stav nedostatku pracovních sil, kvůli němuž museli být prozatím vyňati z odsunu němečtí horníci, jež nemohla nahradit ani reemigrace asi 400 Čechů pracujících do té doby v Porúří¹²⁶. Uvážíme-li, že jen do 22. července poklesl vlivem odsunu počet Němců na 29 925 osob a Čechů a Slováků přibýlo jen nepatrně (celkem 11 854 lidí), musely zdejší podmínky hraničit téměř až se zánikem podstatné části dřívějšího

---

¹²⁰ Situační zpráva z 8. 3. 1947. Tamtéž, spis 154/47 presidiální.

¹²¹ Situační zpráva z 9. 7. 1947. Tamtéž, spis 419/47 presidiální.

¹²² Tamtéž, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov, Zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946, 15. 1. 1946. Pokus přenést část výdajů na zmíněné obce však v lednu 1946 neuspěl.

¹²³ Tamtéž, fond MNV Svatava, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí MSK, 3. 1. 1946, respektive 12. 9. 1946.

¹²⁴ Tamtéž, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov, Zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946, 2. 4. 1946.

¹²⁵ Tamtéž, fond ONV Sokolov, inv. č. 480, sign. I/10, č. kar. 11.

¹²⁶ Tamtéž, spis 624/46 presidiální.

hospodářského potenciálu okresu¹²⁷. Ve stejném duchu se nesla také situační zpráva z 8. září 1946, jež pracovní situaci (po odsunu dalších 7 301 osob za srpen) označuje za tíživou. Všeobecným se ukázal nedostatek dělníků i prostých „posluhovaček“, za něž pomalý přísun českého obyvatelstva nabízel málo kvalitní, tedy zcela nevyhovující, náhradu. Jen o národní správu živností zájem neutuchal¹²⁸.

Zatímco transfer úspěšně pokračoval (za říjen se celkový počet odsunutých zvýšil na 39219 osob), osídlování postupovalo pomalu, dokonce se zcela zastavila reemigrace ze zahraničí¹²⁹.

V prosinci 1946 již bylo zřejmé, že další pokračování odsunu by mělo nepříznivé hospodářské následky. Zbývající Němci prošli přezkoušením o nepostradatelnosti¹³⁰, do transferu měli být posíláni jen ti, jež bylo možné nahradit (místní vedení bralo tuto skutečnost jako dočasnou nezbytnost, jež bude stejně dříve nebo později vyřešena úplným odsunem)¹³¹. Přesto neskrývali odpovědní činitelé okresu uspokojení nad změnou poměru Čechů a Němců v okrese. V situační zprávě z 29. ledna 1947 vyzdvihují, že na počátku uplynulého roku zůstávalo v okrese 56 917 Němců, ale jen 4 224 Čechů a Slováků, zatímco na jeho konci se národnostní poměr zcela převrátil: většinu již tvořilo 18 919 Čechů a Slováků, přičemž Němců po odsunu setrvalo na okrese 13 777. Do začátku roku 1947 tedy proběhlo 32 transportů a 4 částečné transporty, k nimž je nutné připočíst i dobrovolný odsun antifašistů (asi 2 000 osob) a Němce odsunuté na práci do českého vnitrozemí (zhruba 1 900 lidí)¹³².

K 1. lednu 1947 žilo v okrese Sokolov 18 516 Čechů a Slováků, 123 příslušníků ostatních slovanských národností a 927 osob jiné národnosti a 14 785 Němců¹³³. Určitý nárůst osob německé národnosti se dá vysvětlit pokračujícím shromažďováním Němců v pohraničí.¹³⁴

---

¹²⁷ Tamtéž, spis 717/46 presidiální.

¹²⁸ Tamtéž, spis 806/46 presidiální.

¹²⁹ Tamtéž, spis 958/46 presidiální.

¹³⁰ Na začátku roku 1947 byla poté legitimace odebrána 15 % Němců. Podrobně se věnuje složení zbylých specialistů dle pracovního zařazení kapitola Postavení německého obyvatelstva. Tamtéž, spis 107/47 presidiální.

¹³¹ Tamtéž, spis 22/47 presidiální.

¹³² Tamtéž, spis 80/47 presidiální.

¹³³ ŽIPPAIOVÁ, L.: c. d., s.173.

¹³⁴ V řadě obcí ale stále ještě nemohl být ustaven MNV a nadále zde fungovaly správní komise (přehled obcí i s uvedením formy jejich správy k 1. 1. 1947 nabízí příloha 6).

Doposud se tato práce věnovala celkové situaci v okrese, ale zajímavá byla i proměna samotného Falknova. 13. července 1945 (tedy po skončení války a na počátku příchodu nového obyvatelstva do pohraničí) město obývalo 13 603 lidí, ale z toho jen 468 Čechů a 438 cizinců¹³⁵. Statistika obyvatelstva udává k 1. únoru 1947 (v době po skončení nejintenzivnějších fází odsunu) 7 739 obyvatel města. Většinu již tvořilo 5 247 Čechů a 591 Slováků (Němců zbývalo jen 1 136), zajímavý je ale především výčet ostatních národností. Ve městě se tehdy nacházelo:

352	Maďarů,
12	Lužických Srbů,
4	Rusové,
2	Francouzi,
16	Poláků,
40	Cikánů (Romů),
2	Ukrajinci,
31	Rakušanů,
5	Rumunů,
8	Italů,
2	Američané,
31	Jugoslávců,
4	Španělé,
2	Bulhaři a
13	osob bez státní příslušnosti.

Podobně kosmopolitní složení měli i reemigranti: z Německa, Belgie a Maďarska se vrátilo 177, ze Slezska 8 a ze Zakarpatské Ukrajiny (Podkarpatské Rusi) 84 lidí¹³⁶. Blíže se reemigrantům a také repatriaci obyvatelstva věnuje příslušná kapitola.

Již výše bylo upozorněno na možné nesrovnalosti v úředních dokumentech. V situační zprávě z 8. března 1947 jich několik můžeme nalézt¹³⁷. V únoru se mělo na území okresu nacházet 18 519 Čechů a Slováků a 245 osob slovanské národnosti, ovšem počty Němců jsou

¹³⁵ ŽIPPAIOVÁ, L.: c. d, s.42.

¹³⁶ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 482, sign. I/11b, č. kar. 11.

¹³⁷ Tamtéž, spis 154/47 presidiální.

(mírně řečeno) podivné. 817 Němců a 171 Rakušanů rozhodně nemohlo odpovídat realitě (ani když k nim připočteme¹³⁸ 173 antifašistů, 212 držitelů osvědčení B, 475 osob ze smíšených manželství a 1 751 lidí uváděných ve zprávě jako ostatní Němci). Pravděpodobně v údajích nebyli zahrnuti Němci-specialisté a jejich rodinní příslušníci. Počet Němců se tedy mohl pohybovat mezi čísly 14 785 (uváděným za leden) a 14 284 (ze situační zprávy za březen¹³⁸).

Národnostní poměry na okrese zůstávaly již do konce roku 1947 vcelku konstantní. V již zmíněné situační zprávě za březen se uvádí 19 587 Čechů a Slováků, 14 284 Němců (z nichž k odsunu ještě zbývalo 2 360 a 899 osob jiné národnosti. Značnou část německé menšiny sice svazovala řada restriktivních opatření¹³⁹, ale např. Němci specialisté dostávali (kromě dalších úlev) mnohdy větší platy než čeští (převážně nekvalifikovaní) dělníci, což samozřejmě četné Čechy popuzovalo... Reakce úřadů na podobné stížnosti se jednoznačně zaměřovala proti Němcům, např. situační zpráva z 9. května 1947 uvádí, že bylo zakázáno užívání němčiny v obchodech, a dodává, že Němce okres sice potřebuje, ale jejich odsun by byl vítaný¹⁴⁰.

V dubnu 1947 se opět mírně zvýšil počet Čechů a Slováků na 20 008, Němců zbývalo 13 765 a na okrese se ještě nacházelo 209 osob slovanské a 913 jiné národnosti¹⁴¹.

K 1. červnu 1947 existovaly na okrese již jen 2 obce, v nichž stále převládala německá národnost - Habersbirk (Habartov) a Chlum Sv. Maří - jednotlivé počty obyvatel podle národností tehdy byly následující: malý přírůstek zaznamenali Češi a Slováci (celkem 20 781) stejně jako Němci (13 967), k jiné slovanské národnosti se hlásilo 233 osob a na ostatní národnosti připadalo 926 lidí¹⁴².

Odhlédneme-li na chvíli od vývoje v celém okrese, je možné alespoň krátce ilustrovat určité obecné tendence na příkladu některých obcí. Ne

---

¹³⁸ Tamtéž, spis 239/47 presidiální.

¹³⁹ Vázání vkladů nad určitou částku, 20 % srážky ze mzdy, atd. Podrobněji v kapitole Postavení německého obyvatelstva.

¹⁴⁰ Tamtéž, spis 295/47 presidiální. Více k postavení německého obyvatelstva v příslušné kapitole.

¹⁴¹ Tamtéž, inv. č. 482, sign. I/11b, č. kar. 11.

¹⁴² Tamtéž, inv. č. 482, sign. I/11b, č. kar. 11.

všechny přetrvaly až do současnosti. Ideální obec¹⁴³, jež po válce musela ustoupit důlní činnosti, představuje Lísková (Haselbach). Ve většině ohledů odpovídá její vývoj až do roku 1948 plně událostem ve většině ostatních obcí. V roce 1945 OSK jmenovala výše zmíněnou komisi (2 Češi a 2 Němci) a po volbách v roce následujícím došlo k utvoření 15 členného MNV (8 mandátů připadlo KSČ, 7 ČSSD)¹⁴⁴. Čeští osídlenci následovali dobovou tendenci a změnili v létě 1947 německé jméno obce Haselbach na Lískovou¹⁴⁵. Také únorová krize roku 1948 se svým průběhem nelišila od dalších obcí, následovaly obdobné čistky, obdobné změny v MNV jako kdekoli jinde¹⁴⁶. Podzim 1948 představoval také začátek likvidace Lískové. 27. října se slavnostně sešli členové MNV, MAV NF, MRO, hasičského sboru a Svazu přátel SSSR, aby odsouhlasili sloučení obce se Svatavou, žádný občan se nepřihlásil o slovo¹⁴⁷. Většina členstva MNV se během listopadu přestěhovala na svatavský Petrverk, jehož nové jméno, Lísková, mělo napříště připomínat zaniklou obec¹⁴⁸. Do března 1949 byla likvidace obce dokončena a ta se stala formální součástí Svatavy, v kronice obce už jen mohl být zapsán poslední povzdech: „Občané Lískové se pomalu stěhují, jak získávají byty, neboť o ty se nikdo nestará tak, jako o rychlé bourání.“¹⁴⁹

Úvahy o nutném přesunutí obce kvůli těžbě uhlí se netýkaly jen menších sídlišť, obdobnému záměru čelil dokonce i samotný Falknov nad Ohří. Podle informací II. zemské komise pro obnovu se očekávalo dolování pod městem a jeho částečné přemístění¹⁵⁰. MNV proto požadoval díl vojenského pásma pro umístění části případného nového města¹⁵¹ a byly rovněž zahájeny přípravné práce na výstavbě „Nového Falknova“¹⁵². Celý

---

¹⁴³ Ideální s ohledem na množství a kvalitu dostupných pramenů.

¹⁴⁴ SOKA Sokolov, MNV+MSK okresu Sokolov - skupinový inventář (1924) 1945-1948, s. 142.

¹⁴⁵ SOKA Sokolov, fond MNV Lísková, inv. č. 6., č. knihy 4, Kronika obce, s. 59.

¹⁴⁶ Odvolán byl i Václav Rýbor, kromě členství v MNV také národní správce hospody, kde se MNV scházel... Tamtéž, inv. č. 9, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí pléna MNV 1947-1948, 25. 3. 1948.

¹⁴⁷ Tamtéž, 27. 10. 1948.

¹⁴⁸ Tamtéž, 18. 12. 1948.

¹⁴⁹ Tamtéž, inv. č. 6., č. knihy 4, Kronika obce, s. 61.

¹⁵⁰ SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946, 5. 8. 1946.

¹⁵¹ Tamtéž, 3. 9. 1946.

¹⁵² Příprava parcelace obytných čtvrtí. Tamtéž, 30. 12. 1946. Z pochopitelných důvodů se Falknovské hnědouhelné doly stavěly proti jakýmkoli dalším stavebním investicím ve starém městě. Tamtéž, Plenární zasedání 1946-50, 14. 1. 1947.

projekt se ale nerealizoval (naštěstí – pro město), protože samy doly uznaly jeho nerentabilitu¹⁵³.

Ve sledovaném období řada obcí ztratila svou samostatnost administrativním přičleněním k většímu sousedu¹⁵⁴, obdobné snahy na vytvoření Velkého Falknova ale prozatím zůstaly pro odpor dotyčných obcí neúspěšné. S osídlením některých míst se ani nepočítalo, měla být (pokud se tak už nestalo) do 31. března 1947 vysídlena a uvolnit své místo vojenskému pásu (Císařský les)¹⁵⁵.

V předešlých výčtech se často objevují pojmy jako jiná slovanská národnost či ostatní národnosti. Co se pod nimi skrývá dobře ukazuje situační zpráva z 16. listopadu 1947¹⁵⁶. Podle ní mělo k 1. září obývat okres 20 857 Čechů a Slováků (změna oproti poslednímu údaji je tedy nepatrná), 13 778 Němců a 251 osob jiné slovanské národnosti, respektive 992 příslušníků ostatních národností. Podle konkrétních počtů se zde nacházelo:

20 857	Čechů a Slováků, tedy
15 456	Čechů z vnitrozemí,
1 470	Čechů z reemigrace,
375	tzv. volyňských Čechů,
2 384	Slováků z vnitrozemí a
780	Slováků z reemigrace ¹⁵⁷ ,
mezi další národnosti můžeme počítat	
7	Jugoslávců,
93	Bulharů,
102	Poláků,
28	Rusů,
3	Belgičany,

---

¹⁵³ Tamtéž, 30. 11. 1948.

¹⁵⁴ Např. návrhy k budovatelskému programu Gottwaldovy vlády z okresu Falknov plánují sloučení Týna s Lomnicí, Hor a Studence s Olovím, Markvarce a Hrádku s Gossengrünem, Březové s Dolním Rychnovem, Chotíkova, Pochlovic a osad Golddorf a Petersdorf s Kynšperkem nad Ohří a rovněž již zmíněné Lískové se Svatavou. Spojit se měly též Horní a Dolní Nový Grün. SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 986/46 presidiální.

¹⁵⁵ Týkalo se to obcí Krásná Lípa, Ebmet, Vranov, Schönbrunn, Verda, Libava, Mülln, Rudolec, Arnoltov, Lobzy, Kohling, Birndorf, Kirchenbirk, Reichenbach a Štampach. Tamtéž, spis 54/47 presidiální.

¹⁵⁶ Tamtéž, spis 611/47 presidiální.

¹⁵⁷ Je zajímavé, že pokud údaje sečteme, výsledek se oproti souhrnu liší o dvě osoby...

21	Lužických Srbů,
13	Francouzů,
499	Maďarů,
100	Cikánů (Romů) a
257	Rakušanů,

I mezi Němci je možné vyjmenovat specifické (do odsunu nezařazené skupiny)

120	držitelů osvědčení B,
549	osob ze smíšených manželství,
1 539	antifašistů a nejpočetnější skupinu
10 199	specialistů.

Na konci září 1947 již mělo být osídlování z 90 % skončeno (tvrdila to alespoň situační zpráva z 9. října)¹⁵⁸, okres nyní obývalo 36 187 lidí (z toho 13 109 Němců), ale přísun obyvatelstva pokračoval i v následujících letech.

Na tomto místě je vhodné poukázat na skutečnost, že procesy odsunu a dosídlování neprobíhaly jen fyzicky (příchodem a odchodem jednotlivých) lidí, ale také v symbolické rovině. Německé názvy ulic a domů byly nahrazovány českými (hotel Gössl¹⁵⁹ se změnil na Českou besedu a hotel Hahm na Český dům¹⁶⁰), změna ovšem postihla i jména v podstatě neutrální, jejichž místo zaujali velikáni české minulosti či představitelé spojeneckých mocností (Kraslická se stala třídou Maršála Stalina, Loketská třídou Karla Havlíčka Borovského a Křížová třídou Maršála Tita. Růžové náměstí bylo přejmenováno na náměstí Jana Žižky z Trocnova)¹⁶¹. Samostatnou kapitolu by mohla představovat změna názvů jednotlivých obcí v čele s hlavním městem okresu Falnovem-Sokolovem. V květnu 1946 bylo rozhodnuto o hlasování občanů o změně názvu města (z praktických důvodů spojeném s výdejem potravinových lístků)¹⁶² a v srpnu 1948 rada MNV definitivně odsouhlasila realizaci změny názvu

¹⁵⁸ SOKA, fond ONV Sokolov, spis 565/47 presidiální.

¹⁵⁹ SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946, 14. 11. 1945.

¹⁶⁰ Tamtéž, 18. 12. 1945.

¹⁶¹ Tamtéž, 23. 4. 1946.

¹⁶² Tamtéž, 14. 5. 1946. V anketě se 83 % vyslovilo pro změnu názvu a 17 % proti. SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Plenární zasedání 1946-50, 30. 11. 1948.

k výročí bitvy u Sokolova 8. března 1948¹⁶³. Nutno poznamenat, že ne všichni se změnou souhlasili (odhlédneme-li pochopitelně od osob německé národnosti, jejichž názor odpovědná místa příliš nezajímal), protože název Falknov považovali za vžitý a pevně spojený s průmyslem¹⁶⁴. Stačí jen dodat, že součástí akcí k oslavení přejmenování města mělo být i „umělecké dílo popisující slovanské kořeny města“¹⁶⁵. Odstranění rovněž čekalo pomníky připomínající oběti minulých válek, a to nejen první světové války (Falknov¹⁶⁶, Svatava¹⁶⁷), ale také bojů roku 1866 (ve Falknově měl být na jeho místě vztyčen pomník TGM...¹⁶⁸). Některé formy počestvování veřejného prostoru (hlavně ve spojení s vítězným opojením v prvních měsících po konci války) udivovaly už součastníky, Václav Němec uvádí, že někdo odstranil dokonce i pamětní desku J. W. Goetha umístěnou na lékárně...¹⁶⁹

Rok 1948 začal na Falknovsku mohutnou rošádou v ONV. Ladislav Prokeš rezignoval na předsednictví (10. ledna)¹⁷⁰ a KSČ následně odvolala všechny své náhradníky, aby se členem ONV mohl stát Ladislav Burda (17. ledna)¹⁷¹. Ten byl poté na schůzi 26. ledna zvolen novým předsedou ONV, uvedený postup udivil dokonce i ZNV¹⁷². Okres tedy vstupoval do únorové krize s novým vedením.

Uskutečnění plného převzetí moci do rukou členů KSČ se na okrese, beztak již většinově kontrolovaném zmíněnou stranou, obešlo bez větších komplikací. Zdání legality tomuto faktickému převratu dodávaly vyhlášky ministerstva vnitra, na jejichž základě se rozšířily pravomoci předsedů ZNV

---

¹⁶³ SOkA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Rada 1947-1950, 13. 8. 1947.

¹⁶⁴ SOkA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Plenární zasedání 1946-50, 7. 8. 1946.

¹⁶⁵ Tamtéž, 15. 1. 1947. Soutěž zvítězila Věra Hudcová Pojarová (kronikářka), z dalších účastníků Václav Němec „nesplnil zadání“ (ale jeho dílo mělo být vhodné pro školy) a příspěvek panů „Scherzel&Stingel“ údajně neodpovídal skutečnosti. SOkA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Rada 1947-1950, 19. 10. 1948.

¹⁶⁶ Tamtéž, 8. 7. 1947.

¹⁶⁷ SOkA Sokolov, fond MNV Svatava, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí MSK.

¹⁶⁸ SOkA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Plenární zasedání 1946-50, 20. 8. 1947.

¹⁶⁹ NĚMEC, V.: *Pětačtyřicátníci*, c. d., s. 18.

¹⁷⁰ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 21/48 presidiální.

¹⁷¹ Tamtéž, spis 22/48 presidiální. Ladislav Burda do 16. 1. 1948 zastával funkci předsedy MNV Dasnice, ale vzhledem k jeho zaneprázdněnosti celookresními záležitostmi jej ve vedení MNV musel dlouhodobě zastupovat místopředseda Karel Bittman. SOkA Sokolov, fond MNV Dasnice, inv. č. 36, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí pléna MNV 1947-1962, 13. 10. 1947 a 16. 1. 1948.

¹⁷² SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 56/48 presidiální.

(23. února)¹⁷³ či mohli být dočasně odvoláni členové ONV (25. února, i na návrh akčních výborů národní fronty, samozvaných orgánů, jejichž prostřednictvím hodlala strana dosáhnout – a také dosáhla – absolutní moci)¹⁷⁴. Na žádost akčních výborů vyšších orgánů (v případě OSK tedy ZNV) měly být doplněny národní výbory¹⁷⁵, jejichž předsedové přebrali pravomoci celého předsednictva¹⁷⁶. Prakticky na všech úrovních začaly personální čistky, jejichž zdůvodnění bývalo vskutku výmluvné: národní socialista, špatný vztah k ROH...¹⁷⁷ V březnu došlo k formálnímu personálnímu „očišťení“ ONV akčním výborem¹⁷⁸, jehož poměr k národním výborům stanovil pokyn ministerstva vnitra plně v duchu nového pořádku: „Oprávněnými mluvčími vůle československého lidu jsou pro národní výbory nyní akční výbory národní fronty, v níž jest tento lid soustředěn... národní výbory jsou povinny dbát politické vůle lidu, kterou jim akční výbory národní fronty tlumočí.“¹⁷⁹ a ve stejném duchu se nesla i přísaha nových členů národních výborů, kteří slibovali, že „budou funkci poctivě zastávat a budou dbáti zákonů republiky a zaujímají absolutně kladný postoj k lidově demokratické rep., k vládě Klementa Gottwalda, k SSSR a slovanským státům“¹⁸⁰.

Ostatní politické strany byly od nyní vystaveny trvalému tlaku a jistým formám šikany (lidovci nesměli umístit spolkovou schránku na hotel Svoboda¹⁸¹, sokolovský sekretariát této strany získala KSČ, sekretariát národně socialistického Svazu české mládeže připadl Svazu české mládeže, atd.¹⁸²). Objevily se však i akty individuálního odporu. V noci z 2. na 3. dubna vzplanul spisový materiál okresního sekretariátu KSČ¹⁸³ a jeden úředník ONV, Rudolf Mirko, se odvážil svolávat slávu Edvardu Benešovi na všesokolském sletu a na schůzi dokonce zesměšňoval bezpečnostního referenta Kroužeckého, nesl však také následky – byl

---

¹⁷³ Tamtéž, spis 11/48 presidiální.

¹⁷⁴ Tamtéž, spis 115/48 presidiální.

¹⁷⁵ Tamtéž, spis 122/48 presidiální.

¹⁷⁶ Tamtéž, spis 152/48 presidiální.

¹⁷⁷ Tamtéž, spis 155/48 presidiální.

¹⁷⁸ Tamtéž, spis 168/48 presidiální.

¹⁷⁹ Tamtéž, spis 161/48 presidiální.

¹⁸⁰ SOkA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Plenární zasedání 1946-50, 24. 3. 1948.

¹⁸¹ SOkA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Rada 1947-1950, 2. 3. 1948.

¹⁸² Tamtéž, 6. 4. 1948.

¹⁸³ Tamtéž.

přestěhován do horšího bytu, zbaven národní správy a pro příště čelil hrozbě vyhoštění¹⁸⁴.

---

¹⁸⁴ Tamtéž, 19. 10. 1948.

4. Některé aspekty dosídlování

4.1 Postavení německého obyvatelstva

Ještě v roce 1948, po skončení odsunu, zůstávalo v okrese Falknov nad Ohří více než 9 000 osob německé národnosti (více než čtvrtina veškeré populace). Proto je zcela nezbytné věnovat této skupině obyvatelstva značnou pozornost nejen v souvislosti s procesy odsunu a dosídlování. Obraz Němce v letech 1945-1948 netvoří pouze ideologicky pojímaná představa nepřitele určeného k odsunu, vždyť Němci specialisté často nacházeli zastání u svých zaměstnavatelů¹⁸⁵, dokonce i pro některé „veřejné služby“ se zdáli být Němci, alespoň dočasně, nepostradatelní¹⁸⁶ a samozřejmě není možné zapomínat na osudy antifašistů, z nichž někteří opouštěli svou bývalou vlast se značnou hořkostí¹⁸⁷.

Oproti jiným oblastem republiky¹⁸⁸ nejsou v období těsně po skončení druhé světové války (tedy zhruba léto 1945) hlášeny z území okresu Falknov nad Ohří výraznější násilné akty msty vůči Němcům. Svou roli zde jistě hrála nepočetnost českého obyvatelstva a pravděpodobně rovněž i přítomnost americké armády. K někdejší československým občanům německé národnosti přistupovala obnovená republika na základě principu kolektivní viny, ať už se to týkalo konfiskace jejich majetku (již zmíněné dekrety č. 12/1945Sb. a 108/1945Sb.), ztráty československého občanství, již upravoval dekret č. 33/1945Sb. z 30. srpna, či následné pracovní povinnosti (dle dekretu č. 71/1945Sb. z 27. srpna). Trestu se vyhnuly pouze osoby označené za antifašisty, u nichž byl navíc, v případě vyjmutí jejich zemědělského majetku z konfiskace, vyžadován aktivní boj za zachování Československé republiky.

---

¹⁸⁵ Např. 3. 5. 1946 žádala firma Ignis a. s. pro stavbu hutí (Teplice-Šanov) OSK, aby František Heintzmann nebyl zařazen do transportu, protože již byl vyňat z odsunu a jen čeká na potvrzení ministerstva vnitra. SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 586, sign. VIII/8, č. kar. 128.

¹⁸⁶ 12. 2. 1946 přijala MSK Falknov usnesení neodsunovat německé popeláře a stokaře, nikdo z Čechů totiž tyto práce nechtěl vykonávat... SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946.

¹⁸⁷ Situační zpráva z 8. 10. 1946 se zmiňuje o antifašistovi, který si do Německa odvezl i dveře se slovy: „Ať si je Češi koupí!“ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 861/46 presidiální.

¹⁸⁸ STANĚK, T.: *Perzekuce 1945*, c. d..

Podle nařízení vlády ze 17. května (č. 6/1945Sb.) dostávali nadále Němci takové přiděly potravin, jaké byly dříve určeny pro židy. Tato opatření ale někdy narážela na odpor americké okupační správy. Např. v květnu 1945 Američané požadovali, aby Němci obdrželi stejné potravinové přiděly jako Češi, což vyvolalo v OSK určité zděšení (okres měl jen výživu dle nařízení vlády, zásobovací situace tedy neumožňovala zvýšit přiděly)¹⁸⁹. Němci se také museli odlišovat od českého obyvatelstva nošením barevných pásek na levém předloktí rukávu. V okrese Falknov nad Ohří toto nařízení upravovaly vyhlášky OSK z 20. července, respektive 20. srpna 1945. Zaměstnancům a funkcionářům veřejných úřadů byla určena bílá páska, antifašistům červená a ostatním Němcům žlutá. Podle vyhlášky z 20. července měli zaměstnanci báňských podniků nosit červenou pásku s černým T, protože však docházelo ke zneužívání (páska se jednoduchou úpravou měnila na antifašistickou...), došlo ke změně barvy na žlutou¹⁹⁰. Nespolehlivým osobám byla dále odebrána rádia (v červenci 1945), což ovšem postihlo rovněž antifašisty¹⁹¹.

Těsně po skončení války byli za antifašisty považováni především členové KSČ či DSDAP a navrátilci z koncentračních táborů. Tito obvykle vytvářeli v jednotlivých obcích antifašistické komise, jež udělovaly antifašistické legitimace dalším osobám. Postavení antifašisty nabízelo značné úlevy oproti ostatním Němcům, především dostávali stejné potravinové lístky jako Češi¹⁹². Vymezení počtu osob, jež bylo možné považovat za antifašisty se dále upřesňovalo a zpříšňovalo. Podle vládního nařízení ze 17. května (č. 6/1945Sb.) museli žadatelé dokazovat národním výborům (správním komisím), že zůstali v ČSR a zúčastnili se boje za její osvobození, a výnos ministerstva vnitra z 8. června zařazoval mezi osoby vyjmuté z opatření proti Němcům také navrátilce z koncentračních táborů a věznic (perzekvované z politických či rasových

---

¹⁸⁹ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 1/45 presidiální.

¹⁹⁰ Tamtéž, spis 272/45 presidiální.

¹⁹¹ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK 1945. Rádía byla odebrána také Rakušanům - o nich viz dále. Je ale zajímavé, že Rakušanům měla být rádía vrácena už po 24. 7., zatímco antifašistům až po 13. 8. Tamtéž.

¹⁹² Nařízení ministerstva vnitra 16. 5. 1945. STANĚK, T.: *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, c. d., s. 143.

důvodů) a jedince, již činně podporovali český národ v boji proti nacismu¹⁹³.

Vymezení antifašistů stanovil dekret prezidenta republiky č. 33/1945Sb. z 2. srpna. Žádat o osvědčení B mohli podle oběžníku ministerstva vnitra z 24. srpna Němci, kteří: 1) Byli vězněni z politických či rasových důvodů nebo pronásledováni pro věrnost republice. 2) Vedli před okupací a za okupace boj proti nacizmu a za ČSR. 3) Byli příslušníky československých, spojeneckých či partyzánských jednotek (případně v jejich službách). 4) Nebyli členy nacistických organizací, přestože k tomu byli nuceni (výjimku představovalo členství v nacistické organizaci jako součást odbojové akce). Osvědčení B mohli získat i děti a manželé/manželky padlých či zavražděných splňujících zmíněné podmínky (posuzováno ale individuálně). Žádost o zachování státního občanství posuzovaly orgány OSK za pomoci členů antifašistických komisí s přihlédnutím k názoru bezpečnosti, Svazu osvobozených politických vězňů, atd. Definitivní rozhodnutí si vyhradilo ministerstvo vnitra.¹⁹⁴

Držitelé (i žadatelé o) osvědčení B dostávali stejné potravinové přiděly (a přídavky) jako Češi, nemuseli odvádět 20 % z hrubé mzdy a sociálního pojištění ani se na ně nevztahovala povinnost vázat vklady nad určitou výší.

Přestože byli antifašisté vyjmuti z odsunu, mnozí z nich volili dobrovolný odchod do Německa (čemuž se kvůli dobovému antiněmectví Čechů ani nelze divit). Postup při organizovaném vysídlování antifašistů upravovalo vládní nařízení z 23. listopadu 1945 a následný výnos ministerstva vnitra z 26. listopadu (do sovětské zóny). Při odsunu měly spolupracovat se správními orgány (ONV/OSK, MNV/MSK), bezpečnostními složkami a antifašistickými výbory také okresní sekretariáty KSČ a ČSSD. Samotné provedení převzala vojenská správa. Pokud byla antifašistům schválena žádost o vystěhování, mohli si sebou vzít 500 RM na osobu a majetek nutný k obživě rodiny a výkonu profese (vývoz ostatního se posuzoval ve zvláštním schvalovacím řízení).¹⁹⁵

---

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 147.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 154.

Vládní nařízení z 23. února 1946 ovšem tyto směrnice zrušilo. Následný oběžník ministerstva vnitra z 23. února stanovil hotovost při odsunu na 500 RM na osobu (později zvýšeno na 1 000 RM), výslovně se zakazoval vývoz cenností, historických předmětů a dalších věcí (mimo jiné i hospodářských zvířat). Před odsunem bylo vyžadováno potvrzení příslušných úřadů o splacení všech nedoplatků, vývoz majetku nad 100 000 Kčs muselo schválit přímo ministerstvo financí.¹⁹⁶

Z okresu Falknov nad Ohří směřovaly v březnu 1946 dva takové transporty antifašistů (první za přispění KSČ, druhý pod dohledem sociální demokracie).¹⁹⁷

Antifašisté, kteří opouštěli území republiky, mohli pro svůj majetek (nepodléhal-li konfiskaci) určit zmocněnce, ale všeobecně byl tento majetek považován za jmění pod národní správou (tu ovšem mohl získat také příslušný zmocněnec). S poskytnutím náhrady za opuštěný majetek se nepočítalo (dle směrnice ministerstva vnitra z 18. prosince 1947 a výnosu téhož úřadu z 15. dubna 1948).¹⁹⁸

Německé manželky, případně nezletilé děti československých občanů mohly ve lhůtě 6 měsíců od 10. srpna 1945 požádat o vrácení státního občanství (manželství ovšem muselo stále trvat a v případě nezletilých dětí měl být naživu alespoň rodič s československým občanstvím). Pro vydání osvědčení dle vzoru C (do konečného rozhodnutí pak byly tyto Němky považovány za československé státní občany) se muselo prokázat, že neporušily povinnosti státního občana. Určitou teoretická šanci pro ženy, které neměly občanství a ztratily manžela (vdovy, svobodné a rozvedené ženy), nabízel sňatek s československým státním občanem uzavřený po 10. srpna , avšak výnos ministerstva vnitra z 2. října 1945 povolování podobných sňatků zakazoval¹⁹⁹.

V podstatně komplikovanější pozici zůstávaly ženy české či slovenské národnosti provdané za Němce. Teoreticky československé občanství nepozbyly (narodil od svých manželů), pokud se samy a bez nátlaku nepřihlásily k německé národnosti či před sňatkem, v době zvýšeného

---

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 175.

¹⁹⁷ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 364/46 presidiální.

¹⁹⁸ STANĚK, T.: *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, c. d., s. 288.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 166.

ohrožení republiky, neusilovaly bez donucení o udělení německé státní příslušnosti, v praxi ovšem mnohdy byly rodiny posuzovány podle otce jako německé i s příslušnými následky (vydání potravinových lístků pro Němce, vypovídání z domů či bytů, nasazení na práci, či dokonce nucené vysídlení)²⁰⁰.

Zvláštní skupinu někdejších říšských státních příslušníků tvořili Rakušané. Protože byli považováni za občany spojenecké země (výchozí právní předpoklad představovaly rakouské zákony č. 59 a 60 z 10. července 1945), vyznačoval se přístup k nim ze strany státních orgánů určitou benevolencí. Podle výnosu ministerstva financí z 20. června 1945 se jim poskytovaly úlevy ve volném nakládání s vklady a účty u peněžních ústavů a měli dostávat stejné potravinové lístky jako českoslovenští občané (pokyn ministerstva výživy z 25. srpna 1945). Dle výnosu ministerstva vnitra z 2. října 1945 se už nepovažovaly za Němce politicky bezúhonné osoby, jež obdržely osvědčení o rakouském občanství (netýkaly se jich tedy 20 % srážky ze mzdy)²⁰¹. Přesto se v této oblasti objevovaly některé nejasnosti (zejména ohledně jim poskytovaného množství úlev). Podle oběžníku ZNV se výhody vztahovaly jen na osobní svobodu, ve všem ostatním se mělo postupovat dle dekretu²⁰², obdobně jako antifašisté mohli i Rakušané odvést sebou veškerý majetek (ovšem kromě zlata a cenností)²⁰³.

Z opatření vůči Němcům (jež stanovily směrnice ministerstva vnitra z 8. června 1945) byli vyňati rovněž zaměstnanci nutní pro udržení výroby v důležitých oborech a závodech. V okrese Falknov nad Ohří se tato tendence jevila obzvláště naléhavou v případě důlního průmyslu, který zaměstnával několik tisíc Němců. Omezení životních podmínek Němců-horníků by zcela neodvratně vedlo ke snížení těžby hnědého uhlí, suroviny strategického významu. Vláda proto jmenovala do jednotlivých uhelných

---

²⁰⁰ Tamtéž, s. 167.

²⁰¹ Tamtéž, s. 161-162.

²⁰² SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 31/46 presidiální.

²⁰³ Oběžník ZNV ze 17. 11. 1945 přijatý OSK ovšem až 28. 1. 1946. Tamtéž, spis 102/46 presidiální.

revírů zmocněnce s rozsáhlou pravomocí, již měli zajistit nejen dostatek pracovních sil, ale také zabránit jakýmkoli odsunům horníků.²⁰⁴

V souvislosti s organizovaným odsunem měly OSK vypracovat seznamy nepostradatelných Němců v hornictví²⁰⁵.

Vládní usnesení z 8. ledna 1946 a následující oběžníky ministerstva vnitra odkládaly odsun německých horníků a jejich rodinných příslušníků a na základě výnosu ministerstva vnitra z 19. února měly být pořízeny seznamy osob, jež budou vybaveny legitimacemi.²⁰⁶ Na legitimované specialisty se nevztahovaly 20 % srážky z hrubé mzdy a sociálního pojištění²⁰⁷ a měli rovněž, dle výnosu ministerstva výživy z 11. dubna, obdržet české potravinové lístky²⁰⁸.

V květnu 1946 získali specialisté (v hornictví a vybraných oborech průmyslu) legitimace²⁰⁹, jež je chránily před odsunem a vyjímaly je i jejich rodinné příslušníky (zapsané na legitimaci) z většiny omezujících opatření²¹⁰. Nadále se proto mohli pohybovat bez osobního omezení v místě bydliště či pracoviště, užívat kromě nekonfiskovaného majetku i obytné domky s příslušenstvím (včetně malých hospodářství pro vlastní obživu) a neplatily pro ně také, nebylo-li to na újmu Čechů či Slováků, diskriminující předpisy v bytové oblasti. Specialisté rovněž získali nárok na stejné potravinové lístky a mzdy (bez 20 % srážky a povinného vázání nad 2000 Kčs) jako pracovníci těžké kategorie (kromě 25 % přídatku pro horníky).²¹¹ Uvedené úlevy se nevztahovaly na osoby přidělené do zemědělství, ale i jim byly, vzhledem k trvalému nedostatku pracovních sil v této oblasti, některé výhody přiznány (např. mohly obdržet k potravinovému lístku pro Němce i určité přídatky)²¹².

---

²⁰⁴ STANĚK, T.: *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, c. d., s. 160.

²⁰⁵ Dle žádosti vládního zmocněnce pro uhelný revír z 10. 1. 1946. SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 52/46 presidiální.

²⁰⁶ STANĚK, T.: *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, c. d., s. 294.

²⁰⁷ Tato úleva se dle vyhlášky ministerstva vnitra z 8. března 1946 vztahovala i na živitele více než tří nezletilých dětí. Tamtéž, s. 295.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 296.

²⁰⁹ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 555/46 presidiální.

²¹⁰ Např. 2. 12. 1946 potvrdil důl Antonín, že Moissl Bruno (syn Josefa Moissela) byl od 18. 11. 1946 elektrikářem na zmíněném dole, což dotyčný potřeboval pro zapsání na legitimaci otce. SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 586, sign. VIII/8, č. kartonu 128.

²¹¹ Směrnice ministerstva vnitra z 27. května 1946. STANĚK, T.: *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, c. d., s. 305.

²¹² Tamtéž, s. 308.

Úřady se snažily počet legitimovaných Němců omezit, proto na začátku roku 1947 proběhly revize nepostradatelnosti, v lednu došlo k odebrání 15 % legitimací²¹³ a po únorové revizi zůstalo 3 332 specialistů a 7 114 jejich rodinných příslušníků. Situace v jednotlivých odvětvích průmyslu tedy vypadala následovně:

Falknovské hnědouhelné doly - z 3 066 specialistů zbylo po revizi 2 911 (a 6 407 rodinných příslušníků), odsunuto bylo 155 specialistů s 558 rodinnými příslušníky.

Sklárny - z 389 specialistů zbylo po revizi 266 (a 453 rodinných příslušníků), odsunuto bylo 163 specialistů s 299 rodinnými příslušníky.

Textilní průmysl - ze 168 specialistů zbylo po revizi 137 (a 155 rodinných příslušníků), odsunuto bylo 31 specialistů s 29 rodinnými příslušníky.

Chemický průmysl - z 25 specialistů zbylo po revizi 20 (a 31 rodinných příslušníků), odsunuti byli 3 specialisté s 3 rodinnými příslušníky.

V krajkářském průmyslu v Gossengrünü zůstalo 38 specialistů s 68 rodinnými příslušníky.²¹⁴

Uvedená čísla dobře dokumentují, proč v okrese Falknov nad Ohří zůstalo i po skončení hlavní fáze odsunu největší množství osob německé národnosti v celé republice. Pro průmysl představovali zejména Němci-horníci zcela nepostradatelnou pracovní sílu a pomalý přísun nových osídlenců nenasvědčoval tomu, že by se měla situace výrazněji měnit.

Po skončení hlavní fáze odsunu na začátku roku 1947 stále zůstávalo v republice značné množství Němců (v okrese Falknov nad Ohří tvořili Němci stále téměř polovinu populace: k 1. lednu 1947 zde mělo pobývat 16 494 Čechů a Slováků a plných 13 777 Němců²¹⁵). Protože vyhlídky na jejich odsun nevypadaly příliš slibně (přes vytrvalou snahu z československé strany), musely československé úřady nadále počítat s přítomností početné německé menšiny minimálně v pohraničních okresech.

---

²¹³ Situační zpráva z 10. 2. 1947. SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 107/47 presidiální.

²¹⁴ Situační zpráva z 8. 3. 1947. Tamtéž, spis 154/47 presidiální.

²¹⁵ Zpráva personálního referenta pro I. pololetní sjezd OSK. Tamtéž, Presidiální spisy 1947.

Od začátku 1947 proto docházelo ke zmírňování některých opatření namířených proti Němcům. Zvláště viditelnou změnu představovalo zrušení označování Němců barevnými páskami (v lednu)²¹⁶. Odbourávání restrikcí pak pokračovalo také ve mzdové a sociální oblasti. S platností od 1. dubna se začalo s vyplácením mzdy pracujících Němců bez povinného vázání nad 2 000 Kčs (ale dosud vázané vklady uvolněny nebyly)²¹⁷ a rovněž došlo ke zrušení 20 % srážek z hrubé mzdy a pojištění u některých skupin obyvatelstva (dětí do 14 let u chlapců a 15 let u dívek, tito ale oficiálně pracovat nesměli..., dospělých mužů nad 60 a žen nad 50 let a specialistů)²¹⁸. Nově vydané zákony o hornickém penzijním pojištění (č. 44/1947Sb.) a rodinných přídavcích pro pracující (č. 58/1947Sb.) již měly stejnou platnost i pro Němce. Asi nejdůležitější opatření ale představovalo zrušení vládního nařízení ze 17. května 1945 (o zvláštním zásobování německého obyvatelstva, jež ztratilo československé státní občanství), od 1. června 1947 již měli obdržet stejné potravinové lístky Češi i Němci²¹⁹.

Jak již bylo řečeno, nabyl odsun německého obyvatelstva v letech 1947-8 podstatně omezenějších rozměrů než v předcházejícím období. Nejvíce osob odcházelo do Německa v rámci akce slučování rodin rozdělených válkou a odsunem a také v souvislosti s repatriací válečných zajatců.²²⁰ Státní orgány si proto kladly za cíl zbýlé Němce co nejvíce rozptýlit po území republiky. Podle výnosů ministerstva vnitra z 21. května a 19. června měly být osoby podléhající pracovní povinnosti přesouvány i s rodinami na zemědělské práce do vnitrozemí (se zavazadly do 70 kg, povolen byl také přesun nábytku) a výnosem ministerstva práce a sociální péče z 9. srpna také do hornictví. Opatření se netýkalo antifašistů, držitelů prozatímního osvědčení o státním občanství, členů smíšených manželství

---

²¹⁶ Dle nařízení ministerstva vnitra z 28. 12. 1946. SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Rada 1947-1950.

²¹⁷ Rozhodnutí ministerstva financí z 4. 3. 1947. STANĚK, T.: *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*, c. d., s. 46.

²¹⁸ Rozhodnutí ministerstva financí z 4. 3. 1947. Tamtéž, s. 47.

²¹⁹ Rozhodnutí ministerstva financí z 4. 3. 1947. Tamtéž, s. 24.

²²⁰ V letech 1947-8 se mělo jednat o 12 824 osob (či 30 587, podle jiného zdroje – pravděpodobně započítány i osoby přešlé do západních zón přes sovětskou zónu) z celé republiky. Tamtéž, s. 33-34.

a legitimovaných specialistů²²¹. Konečně výnos ministerstva vnitra z 18. března 1948 sděloval pokyny k přidělení Němců do vnitrozemských průmyslových a řemeslných závodů²²².

I při přesunu do vnitrozemí se ale vyskytla řada přehmatů. Když došlo v srpnu 1947 k transportu Němců z Falknova nad Ohří na Mostecko, byl jim v Karlových Varech odebrán jejich nábytek a nahrazen méně kvalitním. Karlovarský národní výbor si tak vlastně vylepšil své bytové vybavení na úkor okresu Falknov nad Ohří...²²³

Ačkoli oficiální místa neskrývala snahu co nejrychleji snížit počet Němců v pohraničí, mnozí Češi před nacionalismem upřednostňovali vlastní ekonomické zájmy. Někteří národní správci intervenovali za „své Němce“ u ONV, aby byli alespoň dočasně vyřazeni z odsunu. Podobné snahy se ovšem setkávaly se značně nepříznivou reakcí. ONV se 25. července 1947 usnesl na postihu podobných intervencí za Němce, již nebyli pro hospodářství nezbytní - národní správci mohli přijít o svěřenou živnost a ostatní se vystavovali hrozbě pokuty 5000 Kčs. Aby se odsunutí německých specialistů urychlilo (dle hesla „nedržeti ani jediného zbytečného Němce ve svých podnicích“), vyzýval ONV všechny neněmecké pracovníky ke zvýšení produktivity²²⁴.

V průběhu roku 1948 pokračovalo postupné odstraňování zbývajících omezení německého obyvatelstva. Srážka z hrubých mezd se od 1. března nevztahovala na osoby určené k odsunu do vnitrozemí²²⁵ a Němci podléhající pracovní povinnosti měli rovněž obdržet plnou mzdu za vykonané přesčasy²²⁶. Zákon č. 99/1948Sb. o národním pojištění z 15. dubna dále přiznával dávky z pojištění všem pracujícím osobám (Němci bez osvědčení o československém státním občanství ale nadále neobdrželi tzv. sociální důchod). Postavení německých zaměstnanců bylo pak prakticky zrovnoprávněno s jejich českými kolegy vyhláškou ministerstva vnitra z 25. května, jež zrušila prováděcí směrnice dekretu č. 71/1948Sb. (o pracovní povinnosti osob, jež ztratily československé

---

²²¹ Tamtéž, s. 56-57.

²²² Tamtéž, s. 70.

²²³ SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Rada 1947-1950.

²²⁴ Tamtéž, inv č. 638, sign. X/24, č. kar. 136.

²²⁵ STANĚK, T.: *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*, c. d., s. 69.

²²⁶ Tamtéž, s. 70.

občanství). Skončilo tak srážení 20 % ze mzdy, ale na rozdíl od českých (slovenských) zaměstnanců mohl být pracovní poměr Němců rozvázán prostým rozhodnutím příslušného národního výboru o zrušení pracovního přidělení²²⁷.

4.2 Zemědělské osídlování

Předem je nutné poznamenat, že jednotlivé fyzické osoby neobdržely národní správu na veškerou rozdělovanou půdu. Zkonfiskované velkostatky připadly horským pastevním družstvům, nebo se dostaly do držby hnědouhelných dolů. Celkem konfiskace dle dekretu č. 12/1945Sb postihla 1 487 zemědělských objektů o výměře půdy 22 185 ha (z toho 7 025 ha zemědělským a 15 160 ha k jiným účelům), zbývajících 6 970 ha půdy konfiskaci nepodléhalo²²⁸.

Jak již bylo řečeno, noví osídlenci nejevili příliš velký zájem o zemědělské usedlosti. První „český“ statek sice existoval na okrese již od června 1945²²⁹, ale do října, kdy ministerstvo zemědělství zahájilo revizi národních správ²³⁰, osídlili čeští zemědělci jen 74 usedlostí²³¹. O nedostatku osídlenců svědčí i fakt, že nemohly být vytvořeny zemědělské komise v jednotlivých obcích, jejich funkce proto převzaly místní rolnické komise²³². Okresní rolnická komise se ustavila až v listopadu, stejně jako Jednotný svaz zemědělců²³³.

Značnou část půdy obdržela horská pastevní družstva utvořená od ledna 1946. Kromě družstva z Falknova nad Ohří získalo na okrese přiděl také pastvinářské družstvo z vnitrozemského Nymburka (se sídlem v Hřebenech) - 800 ha, respektive 1200 ha půdy (v roce 1947)²³⁴. Pokud ale k příslušnému zemědělskému majetku náležely byty, patřilo jejich

---

²²⁷ Tamtéž, s. 77.

²²⁸ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 638, sign. X/24, č. kar. 136.

²²⁹ Pod vedením Františka Valtra z Reisengrünü. SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK 1945, 21. 6. 1945.

²³⁰ SLEZÁK, L.: c. d., s. 60.

²³¹ Konkrétně se jednalo o 7 v Citicích, 5 ve Svatavě, 2 ve Falknově nad Ohří, 3 v Těšovicích, 2 v Tisové, 9 v Königswertu, 10 ve Vítkově, 3 ve Vsi Litterbachy a Littengrünü, 6 v Chotíkově a Kloben a 18 v Grassetu. SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 660/45 presidiální.

²³² SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK 1945, 16. 10. 1945.

²³³ Tamtéž, 16. 11. 1945.

²³⁴ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 565/47 presidiální.

vybavení MNV/MSK²³⁵. Experiment s pastevními družstvy skončil neúspěchem, jejich hospodaření se ukázalo značně neperspektivní (vedlo ke krachu), a proto příslušný majetek připadl Československým státním statkům, n. p.²³⁶.

Představu o velikosti jednotlivých zemědělských jednotek (přídělů) k 31. prosinci 1947 může poskytnout následující tabulka:

Velikost zemědělské jednotky v ha	Počet obsazených zemědělských jednotek	Počet utvořených, ale stále ještě neobsazených zemědělských jednotek	Celkem zemědělských jednotek
0,5-2	61	4	65
2-5	73	13	86
5-8	90	9	99
8-13	199	13	212
13-20	120	1	121
nad 20	1	1	2
Celkem	544 ²³⁷	41	585

Z 544 osídlených zemědělských jednotek připadalo 69 na osoby jiné slovanské národnosti, 61 na volyňské Čechy a 37 na ostatní reemigranty.

Půdu s výměrou do 0,5 ha obdrželo 240 osídlenců (z národnostního hlediska z nich lze vyčlenit 26 osob jiné slovanské národnosti, 14 volyňských Čechů a 9 ostatních reemigrantů).

Do vlastnictví právnických osob (nepočítaje v to vojenské objekty) se dostalo 64 nemovitostí s výměrou půdy 2 451 ha.

4 650 ha stále spravoval Národní pozemkový fond, který si z uvedeného množství vyhradil 821 ha jako rezervu pro případné další drobné příděly.²³⁸

Velikost parcel představovala (odhlédneme-li od hospodářského významu) především politickou otázku. Ideální rozloha 13 ha měla přidělcům poskytnout více půdy, než měli doposud a zároveň zabránit vytvoření majetkově silné zemědělské vrstvy (rolníci si mohli ponechat

²³⁵ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK 1945, 5. 4. 1946.

²³⁶ SLEZÁK, L.: c. d., s. 152.

²³⁷ Součty v původním dokumentu (483 jednotek obsazených a 37 neobsazených) jsou chybné.

²³⁸ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 638, sign. X/24, č. kar. 136.

z domácího zvířectva jen 1 kozu, 1 krávu a 1 slepici; králíky museli odevzdat²³⁹). Z těchto podmínek dokázalo vytěžit ministerstvo zemědělství pod vedením komunisty Julia Ďuriše maximální politický profit (mimo jiné i teatrálními akcemi, jako například již zmíněným předáváním dekretů o přidělu), jenž se zúročil ve volebním výsledku v roce 1946.

4.3 Repatriace a reemigrace

Přestože léta 1945-1948 v pohraničí tematicky vyplňují procesy odsunu a dosídlování z českého vnitrozemí, není možné pominout ani další početně méně výrazné pohyby oběma směry, které dobové dokumenty člení pod kolonky reemigrace a repatriace. Vzhledem ke svému rozsahu se tato práce nepokouší o hlubší studii celé problematiky, k určité orientaci nabídne tedy jen několik příkladů.

Druhá světová válka přinesla podstatnou změnu mapy Evropy, jež se dotkla také Československa. Podkarpatská Rus, v meziválečném období součást republiky, byla postoupena Sovětskému svazu²⁴⁰ a sovětská a československá vláda se dohodly rovněž na statutu jejích obyvatel. Přiznání československého státního občanství náleželo jen osobám české či slovenské národnosti, ostatní (tedy především Rusíni a Ukrajinci) se stali sovětskými občany. Tito a spolu s nimi i další příslušníci ruské národnosti měli být repatriováni do SSSR (smlouva připouštěla možnost opce pro československé státní občanství – využilo ji asi 5000 Ukrajinců, ale mnohdy se vůči dotyčným postupovalo bez ohledu na jejich osobní přání a současné místo pobytu).

Transporty do Sovětského svazu probíhaly prakticky již od konce války, ale ne všechny určené osoby byly ochotny se přihlásit. Jejich soupisy se průběžně aktualizovaly až do roku 1947. Vzhledem k četným dalším starostem v pohraničí někdy úředníci ONV podobné seznamy k repatriaci určených osob posílali vyšším místům neúplné a se značným zpožděním (např. ke zpracování některých dílčích informací ze října 1946 došlo kvůli

²³⁹ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK 1945, 5. 3. 1946.

²⁴⁰ Vládními zmocněnci byla smlouva o Zakarpatské Ukrajině podepsána v Moskvě v červnu 1945, k ratifikaci Prozatímním národním shromážděním došlo 22. 11. 1945. KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945-1948*, Praha, Panorama, 1990, s. 41-42.

zahlčení úřadu jinou agendou až v roce 1947²⁴¹). Tabulka v příloze 3 této práce proto představuje jen orientační přehled o občanech ruské a ukrajinské národnosti určených k repatriaci podle soupisu z prosince 1945 (spolu s pozdějšími aktualizacemi). Celkově by se tedy tato forma repatriace měla týkat asi 950 lidí.

Reemigrace, tj. návrat do republiky ze zahraničí²⁴², představuje další velmi komplikovanou a mnohotvárnou součást procesu dosídlování. A nejedná se zde jenom o české a slovenské krajany ze zahraničí, ale také o Němce, kteří se po válce vraceli (či spíše chtěli vrátit) domů²⁴³. Jejich osudy se dají sledovat podle vyřizování žádostí o vydání osvědčení o národní a politické spolehlivosti (jež reemigranti, kteří přešli hranice legálně, podávali sami, za zbylé potom policie), podobně jako žádostí o přistěhování do okresu ze zahraničí (často podané příbuznými dané osoby). Celý proces organizovalo ministerstvo zahraničí, jež spolehlivost dané osoby konzultovalo s ministerstvem vnitra. Na místní úrovni dále svá doporučení dávaly MNV a SNB (sbor národní bezpečnosti) v místě případného bydliště a referát národní bezpečnosti při ONV Sokolov (jehož výnos byl rozhodující, byť se dotyčná osoba mohla do 15 dnů odvolat). Určitou představu o konkrétním průběhu vyřizování žádostí o reemigraci mohou poskytnout následující 4 příklady²⁴⁴:

Jak již bylo zmíněno, žádaly o návrat do okresu také osoby německé národnosti. Základní podmínkou jejich návratu se stala znalost českého jazyka (a poté samozřejmě též otázka členství dotyčného či jeho rodinných příslušníků v nacistických organizacích). Podobně 15. července 1948 podal žádost o vstupní vízum pro svého syna Anton Fenderl (toho času bytem v Habartově, horník na dole Rudolf Libík). Ervin Fenderl byl ze zajetí, do něhož se dostal u Stalingradu, propuštěn až 15. května 1948 v Schrabenhauseu (Německo) a podle rodičů trpěl nějakou nemocí (což měl být důvod pro kladné vyřízení žádosti). Vzhledem k jeho neznalosti českého jazyka však tato žádost už od počátku neměla valnou naději na

---

²⁴¹ SOKA, fond ONV Sokolov, inv. č. 532, sign. III/5a, č. kar. 90.

²⁴² Německa, Francie, Polsko, Jugoslávie, Rumunsko, Holandsko a Belgie.

²⁴³ Aby se urychlila asimilace reemigrantů, měli tvořit maximálně 2 % obyvatel okresu – dle směrnice Osídlovacího úřadu v Praze č. 38013/46-IV z roku 1946. ARBURG, A. von: c. d., s. 288.

²⁴⁴ Vše dle SOKA, fond ONV Sokolov, inv. č. 532, sign. III/5a, č. kar. 90.

úspěch. Své „ne“ k ní daly jak rada MNV v Habartově (29. července 1948), tak SNB tamtéž. Referát národní bezpečnosti při ONV Sokolov zamítnutí žádosti (25. listopadu 1948) zdůvodnil někdejší členstvím otce dotyčného v místní NSDAP. Úředním rozhodnutím tak zůstávaly rozděleny celé rodiny.

Mnohem větší naději na kladné vyřízení žádosti měly osoby české národnosti (také úřední postup zde byl podstatně rychlejší). Rodina Karla Kašpara požádala o přesídlení 18. března 1948. Jako argument připojila možné pracovní využití Bohumila Kašpara v chemickém závodě v Sokolově (toho času pracoval v obdobném podniku v Německu), k čemuž přidal podpůrnou výpověď také Josef Vicherka (místní důvěrník). 15. dubna požadovalo ministerstvo vnitřní urychlené vyřízení žádosti, což se také 22. dubna stalo (celý proces tedy trval jen o něco málo déle než jeden měsíc).

Mariana Kartoušová (narozena 29. srpna 1929) roku 1945 odešla spolu s americkou armádou do Německa, kde se vdala. Její rodiče, označení za antifašisty, se přihlásili k dobrovolnému odsunu k dceři. Proto, když dcera požádala o reemigraci k rodičům, byla její žádost označena za bezpodstatnou.

Předchozí 3 příklady ilustrovaly úřední postup u dvou typů německých rodin (specialisty vyňatého z odsunu a antifašistické rodiny) a 1 rodiny české. Poslední příklad se však z jistého pohledu zcela odlišuje. Pojednává totiž o rodilém Čechovi, který byl nucen bojovat v německé armádě.

Pomocí výslechového protokolu pořizovaného 6. ledna 1948 je možné alespoň ve zkratce rekonstruovat příběh Jaroslava Kozáka, který trochu nabourává tradiční pohled na účast Čechů v druhé světové válce²⁴⁵. Tento povoláním pekař se v srpnu 1938 odstěhoval z Dasnic (okres Falknov) do Nepomuku (v okrese Přeštice) ke svému otci, po jehož smrti, v roce 1940, odjel za prací do chebského okresu. Zůstal tedy na území, jež bylo tehdy přímou součástí Německa. Nevyhnul se mu proto ani odvod do Wehrmachtu v roce 1942 (přestože proti němu, jak sám udává, protestoval

---

²⁴⁵ Podrobněji k této problematice v EMMERT, F.: *Češi ve wehrmachtu*, Praha, Vyšehrad, 2005.

a před válkou ho úřady vedly jako nevojáka). Po výcviku ve Francii byl poslán v dubnu 1943 na bojiště v severní Africe, ale rozhodně nemarnil čas a už 12. května 1943 přeběhl k Britům, jimž se ohlásil jako československý občan. Ti jej ale předali do zajetí Američanům, a tak jeho anabáze pokračovala pobytem v USA, z nichž se do Evropy vrátil až v únoru 1946 (nejprve do Anglie, poté do Německa). Když byl v roce 1947 propuštěn ze zajetí, zdržoval se v Traunhschteinu u Mnichova. Jeho bratr Rudolf Kozák, jenž v Československu zůstal (a nyní pobýval ve Falknově), mezitím požádal úřady o repatriaci příbuzného zpět do vlasti, ale když se celá záležitost vlekla déle než rok, rozhodl se Jaroslav Kozák dostat do země na vlastní pěst. Dne 6. ledna 1948, zhruba ve 4 hodiny ráno, přešel státní hranici u obce Horní Kunreuth u Chebu a dorazil do Falknova. Zde jej však zadržela policie (jmenovitě strážmistři Karel Dvořák a František Šrajer, od nichž pochází záznam výpovědi). Za nelegální překročení hranice byl odsouzen na 14 dní vězení (tehdy za tento čin zcela obvyklý trest) a 20. ledna propuštěn. Ministerstvo zahraničních věcí následně žádost o reemigraci do Československa zamítlo (na základě negativního stanoviska ministerstva vnitra).

Noví osídlenci představovali skutečně pestrou národnostní směsici (odhlédneme-li od faktu, že jejich největší část pocházela z nitra českých zemí). Nepřinášeli si sebou jen svůj jazyk, ale i kulturní zvyklosti, mnohdy velmi odlišné od způsobu chování jejich nových českých sousedů. Vzájemné setkání proto mohlo končit i nepříjemným kulturním šokem. Vysledovat lze zejména četné stížnosti na příchozí Slováky (či osoby původem ze Slovenska). Např. v prosinci 1946 musel MSK ve Falknově nad Ohří omezit přísun denaturovaného lihu do drogérií, protože Slováci došli sem za prací jej užívali v pravdě nad míru²⁴⁶. Někdy probíhalo značně komplikovaně i samotné soužití s ostatními obyvateli. Když měl být v listopadu 1947 vyhoštěn i s rodinou Bedřich Viliam Wolfshörndl (původem z Pezinoku na Slovensku), zdůvodňovalo to MNV Falknov nad Ohří stížnostmi nájemníků z domů, v nichž se hlásili o byt, a také nechutí ostatních zaměstnanců s nimi pracovat. Po jejich pobytu prý musel být

---

²⁴⁶ SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946, 17. 12. 1946.

vydezinfikován celý činžovní dům²⁴⁷, čemuž se ani nelze divit, měli-li v něm údajně chovat divoké králíky²⁴⁸.

Zvláštní skupinu obyvatelstva představovali Romové (v dobových pramenech nazývaní výhradně „cikáni“), kteří se na první pohled odlišovali kočovným (a v dané době i značně nekonvenčním) způsobem života. Čas od času docházelo dokonce i ke konfliktům se státní mocí. Potulovali se, jejich kočovné vozy zatarasily sušárnu hadic ve Falknově a vůbec „řádili a spalovali, nač přišli“²⁴⁹ R. Bouda, člen rady MNV ve Falknově nad Ohří, se dokonce několikrát ostře postavil proti dalšímu příchodu Romů označuje je jako osoby „někdy i nebezpečné a práce se štítící“, jež by měly být vystěhovány za periferii města²⁵⁰. Jeho přání se však nenaplnilo, podle odpovědi na další urgenci v této věci byli Romové po jednotlivých okresech rozdělováni rovnoměrně (na Falknovsku se jich tedy nemělo nacházet výrazněji více než jinde). Když došlo v září 1947 k přepadení poštovního vozu Romy, obnovily se úvahy o jejich vystěhování z vnitřního města (z větší míry realizováno do května 1948)²⁵¹. Nutno ovšem poznamenat, že ne všechny stížnosti na Romy byly oprávněné. Např. šetření SNB na Sokolí stráni (Šenvert) neprokázalo, že by Romové nakládali špatně se státním majetkem (jak tvrdili tamější obyvatelé)²⁵². Objevily se také pokusy na začlenění Romů do společnosti. Na podzim 1948 vznikla cikánská komise při KSČ, jež jim měla pomáhat výchovou a přednáškami. Přesto ale SNB doufal, že raději budou vykázáni do vnitrozemí (už 5 rodin bylo vyhoštěno pro „nešvar a nečistotu“)²⁵³. Lze tedy konstatovat, že v tomto střetu dvou zcela neslučitelných způsobů života nedokázaly dobové státní orgány nalézt optimální řešení, v budoucnu měly být podniknuty další pokusy (do určité míry úspěšné) integrovat Romy do společnosti, ale tato otázka již překračuje obzor této práce.

---

²⁴⁷ Tamtéž, Rada 1947-50, 25. 11. 1947.

²⁴⁸ Tamtéž, 29. 6. 1948.

²⁴⁹ Tamtéž, Plenární zasedání 1946-50, 20. 8. 1947.

²⁵⁰ Tamtéž, Rada 1947-50, 18. 2. 1947.

²⁵¹ Tamtéž, 4. 5. 1948.

²⁵² Tamtéž, 7. 10. 1948.

²⁵³ Tamtéž, Plenární zasedání 1946-50, 13. 9. 1948.

4.4 Průmysl

Po skončení války se nacházel falknovský průmysl v kritickém stavu. Infrastruktura byla rozvrácena, všeobecným se ukazoval nedostatek surovin a hospodářské výsledky navíc podkopávala nízká produktivita práce (před válkou se v dolech těžilo 3,3 t na hlavu, nyní tato hodnota prudce poklesla na 1,1 t). K 21. srpnu 1945 zůstávalo v provozu celkem 28 závodů (z toho 10 hlubinných dolů a 3 briketárny).²⁵⁴

Na všechny podniky byla pochopitelně uvalena národní správa (dle dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. z 19. května 1945), jejímž zřizováním byly v prvních měsících po válce pověřeny národní výbory. Formálně přestal majetek patřit bývalým majitelům až dle již výše zmíněného dekretů o konfiskaci (č. 108/1945 Sb.), případně podléhaly dekretům o znárodnění a jeho kontrolu (a také dohled nad národními správami) převzal Fond národní obnovy²⁵⁵. Od počátku roku 1946 byly při oblastních osídlovacích úřadovnách zřizovány obnovovací průmyslové komise, jež měly zkonfiskované průmyslové podniky rozdělit do tří kategorií (A – podnik má být zachován, B – výroba v podniku může být přerušena, C – podnik je určen k likvidaci), na vrcholné úrovni státní správy se tímto úkolem zabývala zvláštní komise složená ze zástupců ÚRO, ministerstva průmyslu, ministerstva národní obrany, Osídlovacího úřadu, zemských národních výborů a představitelů politických stran²⁵⁶.

Strukturu průmyslu v okrese Falknov nad Ohří na počátku roku 1946 dobře charakterizuje následující přehled (ze seznamu Podniků důležitých pro obranu státu – 5B, stav k 25. února 1946)²⁵⁷:

Doly

1. Dolové a průmyslové závody (dříve J. D. Starck a. s.), pod národní správou, Dolní Rychnov (včetně briketárny)
2. Severočeské uhelné doly v Mostě, inspektorát Falknov nad Ohří-Citice (včetně briketárny)

²⁵⁴ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 277/45 presidiální.

²⁵⁵ Na základě zákona č. 128/1946 Sb. spravoval Fond také majetek osob, jimž byl v průběhu okupace odňat na základě národní, rasové či politické perzekuce, pokud jim ještě nebyl vrácen.

²⁵⁶ ČAPKA, Fr. – SLEZÁK, L. – VACULÍK, J.: c. d., s. 116.

²⁵⁷ Zmíněny jsou nejdůležitější podniky. SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 93/46 presidiální.

3. Chebská báňská a. s. Königswarth u Falknova nad Ohří
4. Duchcovsko-podmokelské dráhy v Karlových Varech, důl Adolf (Žofie) v Bukovanech
5. Chemické závody Ústí-Falknov, důl Jiří v Lomnici

Briketárny

1. Herglotz a spol., spol. pro briketování, pod národní správou, Dolní Rychnov

Sklářský průmysl

1. Dolové a průmyslové závody (dříve J. D. Starck a. s.), pod národní správou, sklárny v Dolním Rychnově
2. Západočeské sklárny a. s. u Oloví u Falknova

Kovoprůmysl

1. Karel Ernst, Falknovská slévárna a strojírna, pod národní správou, Falknov nad Ohří
2. Továrna leteckých přístrojů, LGW komanditní společnost, pod národní správou, Svatava
3. SUM továrna zplynovačů, pod národní správou, Falknov nad Ohří
4. Kuličková ložiska SKF a. s., Libavské údolí u Kynšperku nad Ohří

Chemický průmysl

1. Chemické závody Ústí-Falknov, závod Falknov nad Ohří

Textilní průmysl

1. J Schmieger, přádelna česané příze, pod národní správou, Svatava u Falknova
2. Libavské textilní závody Fischer a spol., pod národní správou, Libavské údolí
3. Přádelna vigonky J. D. Wild, pod národní správou, Kynšperk nad Ohří

Potravinářský průmysl

1. V. Sommer, továrna na kávové náhražky, pod národní správou, Kynšperk nad Ohří

Oděvní průmysl

1. A. Sohimmer, továrna na stávkové zboží, pod národní správou, Gossengrün

2. H. Fischer, továrna na prádlo, pod národní správou, Kynšperk nad Ohří

Elektrárny

1. Dolové a průmyslové závody (dříve J. D. Starck a. s.), pod národní správou, elektrárna v Dolním Rychnově
2. Chemické závody Ústí-Falknov, závod Falknov, pod národní správou, elektrárna
3. Elektrické podniky města Falknov nad Ohří

Začátkem října 1946 zaslal generální sekretariát Hospodářské rady²⁵⁸ ministerstvu průmyslu požadavek, aby oznámilo počty konfiskátů v jednotlivých kategoriích a případně také uvedlo kolik konfiskátů má být přiřčeno k národním podnikům²⁵⁹, Osídlovací úřad následně do ledna 1947 vypracoval příslušné seznamy podniků v energetickém, papírenském, kožedělném, sklářském a keramickém průmyslu (neuzavřeny zatím zůstávaly seznamy v kovodělném a strojírenském průmyslu, dolů a hutí, u některých podniků ve správě ministerstva výživy dosud nedošlo k vyřešení majetkových vztahů) a koordinací likvidace podniků v kategorii C byla pověřena komise při Ústřední plánovací komisi²⁶⁰.

Významný faktor v otázce přidělů konfiskátů představovaly restituce, jež měly podle zákona č. 128/1946 z 16. května roku 1946 odčinit následky neoprávněných majetkových přesunů po roce 1938. O úspěšnosti restituce rozhodovaly soudy, ale ty mohly být ovlivněny i prostředky stojícími mimo právní stát, jak o tom svědčí asi nejznámější varnsdorfský případ²⁶¹. Dohoda politických stran přijatá na zasedání Národní fronty 15.-17. března 1947 sice podpořila přičleňování konfiskátů k národním podnikům, jejich združstevnění, atd., ale strany se zároveň zavázaly nepředkládat do Národního shromáždění další návrhy na znárodnění²⁶². Ministerstvo vnitra ovšem v souvislosti s restitucemi vydalo v dubnu 1947 oběžník, jenž

---

²⁵⁸ Poradní orgán vlády, zřízen 25. 8. 1945 (dle dekretu prezidenta republiky č. 63/1945Sb.).

²⁵⁹ ČAPKA, Fr. – SLEZÁK, L. – VACULÍK, J.: c. d., s. 136.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 137.

²⁶¹ Soud sice rozhodl o restituci mechanické tkalcovny Eichler a syn, ale mohutné stávky po celém okrese (5. 3. 1947) jej donutily ke zvrácení rozhodnutí.

²⁶² ČAPKA, Fr. – SLEZÁK, L. – VACULÍK, J.: c. d., s. 140.

stanovoval přednost konfiskačního řízení před restitučním (nejdříve se tedy mělo vyřizovat řízení konfiskační)²⁶³.

Do roku 1947 došlo ke koncentraci znárodněného průmyslu, z dosavadních oddělených podniků vznikly závody přičleněné k národním podnikům²⁶⁴. Obdobně všechny elektrárny připadly spolu s rozvodnou sítí Západočeským elektrárnám²⁶⁵. Pro ilustraci je možné použít další seznam z provenience ONV, jenž byl vypracován jako součást Výroční zprávy pro II. pololetní sjezd ONV ve Falknově nad Ohří (16. listopadu 1947)²⁶⁶, tentokrát jsou uvedeny i počty zaměstnanců v jednotlivých podnicích:

Báňský průmysl

19 dolů, 5 cihelen, 7 statků – 8 576 zaměstnanců

Chemický průmysl (Spolek pro chemickou a hutní výrobu) – 1 070 pracovníků

Sklářský průmysl (Západočeské sklárny) – 768 pracovníků v Dolním Rychnově a 987 v Oloví

Textilní průmysl (5 závodů)

Sdružené bavlnářské závody v Libavském údolí – 696 zaměstnanců

Přádelny vlny ve Svatavě – 850 zaměstnanců

Hoteka, továrna na prádlo v kynšperku nad Ohří – 24 zaměstnanců

Wild, přádelna v Kynšperku nad Ohří – 85 zaměstnanců

ÚVA, výroba krajek v Krajkové – 134 zaměstnanců

Kovodělný průmysl

Ernst, slévárny a strojírny ve Falknově nad Ohří – 62 zaměstnanců

Dřevodělný (5 podniků)

Qu. L. Sabathiel a synové v Kynšperku nad Ohří – 17 zaměstnanců

Státní pila Anenské údolí u Rotavy – 11 zaměstnanců

Státní pila v Lítově – 24 zaměstnanců

Doležal Karel, Lítov – 1 zaměstnanec

Glück, roletárna v Kynšperku nad Ohří

---

²⁶³ Tamtéž, s. 141.

²⁶⁴ Na Falknovsku se jednalo o Falknovské hnědouhelné doly (sídlo Dolní Rychnov), Západočeské sklárny (ředitelství Falknov nad Ohří), Chemické závody – Spolek pro chemickou a hutní výrobu n. p. v Praze (závod Falknov nad Ohří) a Sdružené bavlnářské závody v Libavském údolí a Svatavě. SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 565/47 presidiální.

²⁶⁵ SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, zápisy ze schůzí MNV v Sokolově, 23. 7. 1946.

²⁶⁶ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 611/47 presidiální.

Mlynáři (4 závody)

Jeřábek v Jehličné – 4 zaměstnanci

Valenta ve Falknově nad Ohří – 3 zaměstnanci

Doubrava v Šabině – 2 zaměstnanci

Novotný v Liboci – 8 zaměstnanců

Pivovar

Kynšperský pivovar v Kynšperku nad Ohří

Stavební průmysl (4 podniky)

Christl ve Falknově nad Ohří – 94 zaměstnanců

Hlavsa ve Falknově nad Ohří – 66 zaměstnanců

Thierl ve Falknově nad Ohří – 55 zaměstnanců

Kohl ve Falknově nad Ohří – 119 zaměstnanců

Energetický průmysl (2 podřízené podniky)

Elektrárna Dolní Rychnov - 223 zaměstnanců

Ředitelství elektráren ve Falknově nad Ohří – 100 zaměstnanců

Tiskařský průmysl (2 podniky)

Wachet v Kynšperku nad Ohří – bez zaměstnanců

Thoma (Svoboda) ve Falknově nad Ohří – 12 zaměstnanců

Celkem průmysl zaměstnával 14 047 osob.

Na závěr je nutné připomenout, že většinu sporů a problémů pojených s konfiskáty fakticky řešilo nové znárodnění po roce 1948 (týkalo se všech podniků nad 50 zaměstnanců)...

4.5 Živnosti a národní správy

Otázka přidělů živností úzce souvisí s tématem předešlé kapitoly (národní správy, konfiskáty i jejich další správa se zakládaly na stejných právních předpisech a byly ovlivňovány stejnými institucemi), rozdílný je ovšem cílový příjemce, kterým se ve velké většině stávaly jednotlivé fyzické osoby.

V prvních měsících po konci války zajišťovaly živnosti a udělovaly na ně národní správy příslušné národní výbory (v případě pohraničí tedy většinou správní komise). Majetek zkonfiskovaný na základě dekretu 108/1945 Sb. kontroloval (jak už bylo několikrát uvedeno výše) Fond

národní obnovy. Od ledna 1946 zřizovaly Osídlovací úřad a Fondy národní obnovy okresní revizní sbory složené z představitelů regionálních hospodářských a politických institucí, jež od února začaly provádět revizi národních správců obchodů, řemeslných a jiných živností (především se prověřovala osvědčení o národní spolehlivosti, o státní spolehlivosti a o zachovalosti)²⁶⁷. V březnu a dubnu bylo potom možné podat formální přihlášku o konfiskovaný majetek²⁶⁸, ale zákonná norma, jež by specifikovala způsob udílení přidělů se rodila velice pomalu. Návrh zákona o zkrácení přidělového řízení konfiskovaných živností a rodinných domků z dílny ministerstva vnitra nebyl na podzim 1946 přijat pro odpor ČSNS a ČSL²⁶⁹, proto se nejdříve začalo s rozprodejem movitostí skrze oblastní pobočky Fondu národní obnovy, od června 1947 také bytového zařízení, koberců,... , nabyvatel ale se získanými věcmi nemohl zcela volně nakládat²⁷⁰.

V roce 1947 došlo ke stanovení směrných čísel pro živnostenské podniky v podniky v pohraničí, jež udávala, kolik příslušných podniků připadá na jednotlivé obce²⁷¹. K tomuto účelu byly v jednotlivých okresech vypracovávány rámcové plány, jež zahajovaly vlastní přidělové řízení (nárok na přiděl měl pouze správce živnosti uvedené v rámcovém plánu – velký vliv si tedy zachovávaly národní výbory, jež je připravovaly), k udělení prvních dekretů k živnosti došlo až 14. května 1948²⁷². Návrhy na přiděly živností vypracovávaly MNV (ve Falknově vyhotoveny v prosinci 1946)²⁷³, jež je předávaly ONV. Dne 2. ledna 1947 požadoval Osídlovací úřad od ONV seznamy podniků pro 1. a 2. etapu i s návrhy na jejich

---

²⁶⁷ ČAPKA, Fr. – SLEZÁK, L. – VACULÍK, J.: c. d., s. 127. V samotném Falknově byla tato revize dokončena v dubnu 1946. SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946, 23. 4. 1946.

²⁶⁸ ČAPKA, Fr. – SLEZÁK, L. – VACULÍK, J.: c. d., s. 104.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 144.

²⁷⁰ Dle vyhlášky Osídlovacího úřadu č. 2141/1946 z 3. prosince 1946. Tamtéž, s. 106.

²⁷¹ V obcích do 500 měly být následující živnosti: 1 obchod s potravinami a 1 hostinec, do 1000 obyvatel: 2 obchody s potravinami, 2 hostince, obuvnictví, dámské a pánské krejčovství, holičství a řeznictví, ... do 5000 obyvatel: 10 obchodů s potravinami, 10 hostinců, 5 obuvníků, 5 dámských a pánských krejčovství, 5 holičství, 3 pekaři, 3 kováři, 3 truhláři, 3 obchody s galanterií, 2 malíři pokojů, 2 cukráři, atd. Tamtéž, s. 145.

²⁷² Tamtéž, s. 147-8.

²⁷³ SOKA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946, 3., 10. a 17. 12. 1946.

případné zrušení, ONV kompletní seznam odeslala až 20. června²⁷⁴. Konečně v březnu 1948 obdržely jednotlivé MNV od ONV seznamy navrhovaných přidělů živností do vlastnictví²⁷⁵, a tak získávali jednotliví národní správci po dlouhém čekání plném nejistoty své podniky. Nutno dodat, že ne na dlouho... už na konci roku 1948 probíhala příprava na vytvoření komunálních podniků, jež by zastřešovaly některé dosavadní nezávislé živnosti, dotyčné národní správce ale informační debata k tomuto tématu příliš nepřesvědčila...²⁷⁶

K přidělům rodinných domků se rovněž přistoupilo až po únoru 1948 (tedy přesněji, nejdříve v okrese Bílina 18. června 1949). Jejich cena odpovídala 4-27 násobku ročního nájmu s tím, že v hotovosti se uhradilo jen 10 % ceny, zbytek mohl být převeden z vázaného vkladu, nebo splacen z hypotéky²⁷⁷.

4.6 Zlatokopové aneb odvrácená strana pohraničí

S procesem osídlováním bývá neodmyslitelně spojena obecná představa o „hordách“ zlatokopů, kteří v prvních měsících války zaplavili pohraničí, vzali cokoli, co mělo cenu, a zase zmizeli. Přestože skutečnost i v tomto případě zaostává za barvitostí tradičního podání, lze v okrese Falknov nad Ohří obdobné příklady nalézt. Autor této práce se proto pokusí ukázat alespoň některé z nich.

Nepřehlednost situace v letních měsících roku 1945 dobře dokládá příklad Heinze Kiesnera, který byl zatčen 22. července. Tento Němec, někdejší zajatec USA původem z Wuppertalu, se vydával za komisaře Rusů či Čechoslováků a pod hrozbou uvěznění vyžadoval s pistolí v ruce od místních Němců slepice, vejce a mouku.²⁷⁸ Uniforma (jakákoli) tehdy svému nositeli propůjčovala značný vliv, jejich zneužívání nabylo takových rozměrů, že si na neoprávněné nošení uniforem při „pochybných“

---

²⁷⁴ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 665, sign. XII/4c, č. kar. 157, Přidělení průmyslového majetku.

²⁷⁵ SOkA Sokolov, fond MNV Svatava, inv. č. 149, sign. VI/2, č. kar. 6, Zápisy ze schůzí průmyslové komise.

²⁷⁶ SOkA Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Plenární zasedání 1946-50, 8. 12. 1948.

²⁷⁷ ČAPKA, Fr. – SLEZÁK, L. – VACULÍK, J.: c. d., s. 151.

²⁷⁸ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 160/45 presidiální.

domovních prohlídkách začala stěžovat i armáda.²⁷⁹ Ovšem kapitolu samu pro sebe představovali takzvaní žňoví pověřenci, již mnohdy okres neopouštěli s prázdnou. Jistý Jan Mach si takto v Lobzech přilepšoval v naturáliích (měl doslova „terorizovat“ obec)²⁸⁰, ze Svatavy si další odvezl dokonce i psací stůl²⁸¹. Obdobné případy vedly OSK k nařízení vykazovat z obcí všechny žňové komisaře, kteří způsobovali problémy²⁸².

I mezi představiteli státní moci se objevovaly příklady bezuzdného zneužívání postavení či alespoň využití situace. Robert Kalošík, velitel internačního tábora ve Falknově nad Ohří, měl okrádat vězně a po svém prozrazení uprchnout do Plzně, v jeho bytě byly pak nalezeny 24. září 1945 početné šperky²⁸³. Ovšem mnohdy nebylo nutné uchýlovat se k takto nezákonnému jednání. 31. července zabavila (a spotřebovala) OSK u trafikantky Marie Starkové z Dolního Studence 1 152 cigaret, 50 doutníků a 5 balení dýmkového tabáku, Okresní finanční ředitelství v Karlových Varech už mohlo jen vyžadovat, aby se příště obdobným způsobem nepostupovalo²⁸⁴. Krátkodobého úspěchu se mohli domoci i lidé se značně pochybnou minulostí. B. Hruza, který se stal členem MSK v Gossengrünü, získal spolu s manželkou do národní správy mlékárnu, až později vyšel najevo jejich bohatý trestný rejstřík...²⁸⁵

V roce 1946 sice došlo k uklidnění situace a podobné křiklavé případy zmizely, ale období odsunu Němců nabízelo nové možnosti k obohacení. Ať už se jednalo o pomoc s nelegálním převozem věcí Němců přes hranice (u úředníků MSK se dá předpokládat, že motiv představovala spíše než láska k bližnímu prostá ziskuchtivost)²⁸⁶, různé podivné operace s nábytkem²⁸⁷, či dokonce přímé rozkrádání opuštěných německých živností²⁸⁸.

---

²⁷⁹ Tamtéž, spis 236/45 presidiální.

²⁸⁰ Tamtéž, spis 511/45 presidiální.

²⁸¹ SOkA Sokolov, fond MNV Svatava, inv. č. 1, č. kar. 1, Zápisy ze schůzí MSK.

²⁸² SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 1., č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK 1945, 3. 10. 1945.

²⁸³ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 499/45 presidiální.

²⁸⁴ Tamtéž, spis 200/46 presidiální.

²⁸⁵ Tamtéž, spis 298/46 presidiální.

²⁸⁶ SOkA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 1., č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK 1945, 5. 3. 1946.

²⁸⁷ 8. 10. 1946 byl propuštěn Vladislav Jurena, úředník MSK, protože rozděloval nábytek po Němcích dle vlastní úvahy a přivlastnil si již jiným lidem přidělené bytové vybavení. SOkA

Už bylo uvedeno, že okres Falknov nad Ohří naléhavě potřeboval pracovní síly. Zejména lékařům se okres či příslušné obce snažily vycházet všemožně vstříc, byly proto ochotny tolerovat jejich chování daleko více než u jiných skupin obyvatelstva. Zvláště napjaté vztahy panovaly mezi MUDr. Kalinou, důstojníkem československé armády, a MSK ve Falknově nad Ohří. Při jisté soukromé oslavě 29. 7. 1946 mělo dojít dokonce ke střelbě a k „pošlapání odznaku policisty“²⁸⁹. O měsíc později se kapitán Zuna a poručík Falout (mimo jiné účastníci předešlého incidentu) dostali do konfliktu s pracovníky bytového úřadu²⁹⁰. Spory tím ovšem neskončily. Kalina totiž požadoval národní správu na dům, kde měl ordinaci (byť měl totiž v sousedním domě), aby ho odtamtud „národní správce Kulovaný nemohl dostat“, což předseda MNV (Jaroslav Jindáček) odmítal, protože už dříve se kvůli němu museli 2 zaměstnanci MNV stěhovat. Ze zápisu schůze MNV jsou patrné rezignace a hořkost (do druhého domu si měl MUDr. Kalina vybourat dveře...)²⁹¹.

Je zřejmé, že udržovat právo a pořádek v pohraničí nebylo jednoduché, kritiku si vysloužily i místní policejní složky. Např. ve Falknově nad Ohří měl být střediskem místní spodiny hotel Zlatá kotva, mezi jehož nejčastější noční hosty patřili právě příslušníci SNB...²⁹²

Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946.

²⁸⁸ Tamtéž, 10. 9. 1946.

²⁸⁹ Tamtéž, 30. 7. 1946.

²⁹⁰ Tamtéž, 20. 8. 1946.

²⁹¹ Tamtéž, Rada 1947-1950, 28. 1. a 11. 2. 1947.

²⁹² Tamtéž, 1. 6. 1948.

Závěr

Dosídlování pohraničí patřilo k nejvýznamnějším tématům politického i hospodářského života let 1945-1948. Provázely jej hromadné přesuny obyvatelstva (odsun Němců, přesídlení části osob maďarské národnosti) i majetkové změny, jež ve svém rozsahu těžko nalézaly srovnání v dosavadních dějinách českých zemí či Československa.

Celý proces přinášel hluboké politické implikace, noví osídlenci ve své většině podpořili ve volbách roku 1946 KSČ, což této straně umožnilo upevnit a rozšířit vlastní mocenské pozice natolik, že se stala hrozbou pro další demokratický vývoj republiky.

Základní předpoklad dosídlení pohraničí představoval „úspěšný“ odsun německého obyvatelstva, ale právě úspěšnost celé akce v okrese Falknov nad Ohří narážela na významné překážky – němečtí horníci a další specialisté byli pro hospodářský rozvoj státu naprosto nezbytní, proto i po skončení odsunu zůstalo na okrese několik tisíc Němců, v absolutních i relativních číslech nejvíce v celé zemi.

Co vedlo osídlence k tomu, aby opustili svá bydliště a hledali si nový domov v pohraničí? Některé motivy byly nastíněny v předkládané práci: přiděl živnosti či zemědělské usedlosti mohl nabízet možnost zlepšení dosavadního sociálního postavení (nemluvě o některých dokumentovaných případech obohacování se, stojících na hraně zákona – a někdy ji i překračujících), jiné pohnutky lze těžko hledat v materiální oblasti – touha po novém a nepoznaném hrála jistě významnou roli, alespoň u mladých lidí, jak to dobře dokumentují „Pětačtyřicátníci“ Václava Němce. V neposlední řadě také přicházeli do pohraničí lidé kvůli služební povinnosti – železničáři (mezi prvními), vojáci či členové SNB.

Tato práce se pokoušela nastínit proměnu malého regionu v krátkém období tří poválečných let s ohledem na národnostní, politický i hospodářský vývoj. Byla to doba, kdy se postupně utvářel základ současné podoby okresu. Přestože jeho původní německý ráz již nenávratně zmizel (české názvy zahladily své německé předchůdce a stejný osud se dotkl i německých pomníků), určité stopy zůstaly zachovány dodnes. Např. v Dasnicích nedávno došlo k obnovení pomníku

padlých z První světové války a v Sokolově je stále ještě možné zaslechnout starší lidi mluvit německy.

Prameny a literatura

Prameny archivní

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Dasnice 1945-1976, inventář.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Dasnice 1945-1976, inv. č. 36, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí pléna MNV 1947-1962.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Dasnice 1945-1976, inv. č. 46, sign. XII/4f. č. kar. 4, Národní správy živností, Žádosti o přidělení nemovitostí.

Okresní archiv Sokolov, MNV+MSK okresu Sokolov - skupinový inventář (1924) 1945-1948.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Lísková, inv. č. 6, č. knihy 4, Kronika obce.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Lísková, inv. č. 9, č. kar. 1, Zápisy ze schůzí pléna MNV 1947-1948.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Lísková, inv. č. 10, č. kar. 1, Zápisy ze schůzí rady MNV 1947.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Lísková, inv. č. 13, sign. I/11b, č. kar. 1, Statistika obyvatelstva 1947-1948.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Lísková, inv. č. 25, sign. III/5, č. kar. 1, Evidence obyvatelstva 1947-1948.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Zápisy ze schůzí MSK Sokolov 1945, Zápisy ze schůzí MNV v Sokolově 1946.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Plenární zasedání 1946-50.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Sokolov, nezpracováno, Rada 1947-50.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Svatava, inventář.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Svatava, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí MSK a rady a pléna MNV 1945-1947.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Svatava, inv. č. 120, sign. I/11b, č. kar. 5, Statistika obyvatel a cestovního ruchu.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Svatava, inv. č. 140, sign. III/5a, č. kar. 5, Evidence obyvatelstva všeobecně (1945)-1948.

Okresní archiv Sokolov, fond MNV Svatava, inv. č. 149, sign. VI/1, č. kar. 6, Zápisy ze schůzí průmyslové komise.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 1, č. knihy 1, Zápisy ze schůzí OSK 1945.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 2, č. knihy 2, Zápisy ze schůzí předsednictva OSK.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 480, sign. I/10, č. kar. 11.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 481, sign. I/11a, č. kar. 11.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 482, sign. I/11b, č. kar. 11.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 499, sign. I/20a, č. kar. 74, Organizace státní správy a situace v okrese všeobecně 1945-1948.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 501, sign. I/20j, č. kar. 74, Zápisy ze schůzí komisí ONV.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 532, sign. III/5a, č. kar. 90, Repatriace a reemigrace všeobecně 1945-1948.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 533, sign. III/5f, č. kar. 90, Evidence obyvatelstva – různé.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 586, sign. VIII/8, č. kar. 128, Odsun Němců a rozptýl Němců do vnitrozemí.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 638, sign. X/24, č. kar. 136.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 664, sign. XII/4b, č. kar. 157, Přidělení zemědělského majetku 1945-1948.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 665, sign. XII/4c, č. kar. 157, Přidělení průmyslového majetku.

Okresní archiv Sokolov, fond ONV Sokolov, Presidiální spisy.

Prameny elektronické

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 [online], c2005 [cit. 2007-07-23],

<<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0413>>

<<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0327>>

Literatura

- ARBURG, Adrian von: Tak či onak Nucené přesídlení v komplexním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích, *Soudobé dějiny*, 2003, X/3, s. 253-292.
- BARTOŠ, Josef: *Okupované území a české obyvatelstvo 1938-1945*, Praha, ČSPB, 1986.
- ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav: *Nové osídlení pohraničí českých zemí po Druhé světové válce*, Brno, Akademické nakladatelství CERM, 2005.
- FALTYS, Antonín: K problematice hospodářské struktury Karlovarska na počátku nacistické okupace. *Minulostí Západočeského kraje*, 1966, IV, s. 63-81.
- FIALA, Jaroslav: Pracovní nasazení válečných zajatců v Sudetech se zvláštním ohledem na Karlovarsko od vypuknutí světové války v září 1939 do bitvy u Stalingradu v roce 1943, *Minulostí Západočeského kraje*, 1966, IV, s. 26-62.
- FIALA, Jaroslav: Váleční zajatci na Karlovarsku v letech 1943-1945, *Minulostí Západočeského kraje*, 1967, V, s. 5-32.
- HOUŽVIČKA, V. - JEŘÁBEK, M. – KASTNER, Q. – ZICH, Fr.: *Kdo žije v pohraničí*, Ústí nad Labem, Sociologický ústav Akademie věd České republiky – výzkumný tým Ústí nad Labem, 1996.
- KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945-1948*, 2. vyd. Praha, Panorama, 1990.
- KASTNER, Quido: *Osídlování českého pohraničí od května 1945*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1996.
- MATĚJČEK, Jiří: Otázky osídlování a vývoje pohraničí v roce 1945 a Sokolovsko, *Minulostí Západočeského kraje*, 1970, VII, s. 5-12.
- MORAVCOVÁ, Dana: *Etnické procesy v západočeském pohraničí. Rudohorští Slováci v Jindřichovicích (proces integrace 1947-1987)*, 1988, Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze – Filosofická fakulta. Uloženo v: Státní okresní archiv Sokolov, nepublikováno.
- NĚMEC, Václav: Němečtí antifašisté. Příspěvek k dějinám KSČ na Sokolovsku, *Minulostí Západočeského kraje*, 1981, XVII, s. 49-68.

- NĚMEC, Václav.: *Odsun? A proč?*, Sokolov, Okresní výbor ČSPB v Sokolově, 1986.
- NĚMEC, Václav: *Pětačtyřicátníci*, Sokolov, OV ČSPB v Sokolově, 1987.
- NĚMEC, Václav: *Ženský koncentrační tábor ve Svatavě*, Sokolov, Okresní výbor ČSPB v Sokolově, 1985.
- NĚMEC, V.: *Sokolovsko 1945, Minulostí západočeského kraje*, 1985, XXI, s. 5-26.
- NOVOTNÁ, J.: *Historický vývoj na Sokolovsku 1945-1948*, 1995, Diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta. Uloženo v: Státní okresní archiv Sokolov, nepublikováno.
- PROKOP, Vladimír: *Sokolov – z dějin města a jeho škol*, Sokolov, Město Sokolov, 1994.
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 - 1970. (Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a část obcí v letech 1850 - 1970)*, Praha, FÚS, 1978, s. 486 – 499.
- Sbírka zákonů a nařízení Republiky československé (1945, 1946, 1947)*.
- SLEZÁK, Lubomír: *Zemědělské osidlování pohraničí českých zemí po Druhé světové válce*, Brno, Blok, 1978.
- SOMMER, Karel – Šrajerová Oľga: *Migrace Slováků do českých zemí v letech 1945-1948*, *Slezský sborník*, 1998, ročník 96/54 , s. 20-35.
- Soupis obyvatelstva v Československu v letech 1946 a 1947, Československá statistika*, svazek 184, řada VI. (Sčítání lidu, sešit 15), Praha, SÚS, 1951.
- STANĚK, Tomáš: *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*, Praha, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993.
- STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*, Praha, Academia, 1991.
- STANĚK, Tomáš: *Perzekuce 1945*, Praha, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996.
- Statistický lexikon obcí v Republice Československé*, Praha, Ministerstvo vnitra a Státní ústav statistický, Orbis, 1934.

SYNÁČOVÁ, Daniela: *K problematice odsunu Němců a osidlování pohraničí - Sokolovsko v letech 1945 – 1949*, 1993, Diplomová práce, Západočeská univerzita - Pedagogická fakulta.

TOMS, Jaroslav: K problematice odsunu Němců a osidlování Karlovarska 1945-1953, *Minulostí západočeského kraje*, 1985, XXI, s. 27-54.

TOMS, Jaroslav: Podíl Slovenska na osidlování západočeského pohraničí v letech 1945-1948. *Sborník Vojenské akademie v Brně*, 1993, řada U, mimořádné číslo, s. 293-298.

ŽIPPAIOVÁ, Lucie: Vysídlení Němců z okresu Sokolov v letech 1945-1947, 1996, Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze – Filosofická fakulta. Uloženo v: Univerzita Karlova v Praze – Filosofická fakulta, Historický seminář, nepublikováno.

Seznam zkratek

V seznamu jsou zahrnuty i zkratky rozepsané v textu, stejně jako zkratky všeobecně známé (SSSR, USA...).

c. d. - citované dílo

č. kar. - číslo kartonu

č. knihy – číslo knihy

ČSL - Československá strana lidová

ČSNS - Československá strana národně socialistická

ČSSD - Československá sociální demokracie

ČSR - Československá republika

DNSAP - Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei

DSDAP - Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei

KSČ - Komunistická strana Československa

inv. č. - inventární číslo

MAV NF - místní akční výbor Národní fronty

MNV - místní národní výbor

MRO - místní rada odborů

MSK - místní správní komise

např. - například

n. p. - národní podnik

NSDAP - Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

ONV - okresní národní výbor

OSK - okresní správní komise

RM - Reichsmark

SdP - Sudetendeutsche Partei

SHF - Sudetendeutsche Heimatsfront

sign. - signatura

SNB - sbor národní bezpečnosti

s. r. o. - společnost s ručením omezeným

SSSR - Svaz sovětských socialistických republik

ÚRO - Ústřední rada odborů

USA - Spojené státy

ZNV - zemský národní výbor

Abstrakt

Dosídlování okresu Sokolov v letech 1945-1948

Práce pojednává o dosídlování okresu Falknov nad Ohří v letech 1945-1948. Snaží se zachytit národnostní, politický i hospodářský vývoj s ohledem nejen na okres samotný, ale také na centrální instituce, stejně jako právní a politické předpoklady celé akce. Významné místo náleží situaci jednotlivých národnostních skupin, především Němců (v souvislosti s odsunem, práce se ale snaží nastínit i životní podmínky neodsunutých Němců), reemigraci i utváření hospodářské podoby okresu v oblastech zemědělského osídlení, živností a průmyslu. Práce se pokouší zachytit také negativní stránky dosídlování, ať už v podobě „zlatokopů“, či vztahu československých orgánů k Němcům. Svě místo zde nalézají i osudy některých aktérů, jež jsou ilustrovány na několika příkladech.

Abstract

The colonization of the Sokolov county in the years 1945-1948

This work discuss the colonization of the Falknov nad Ohří county in the years 1945 – 1948. It's purpose is to describe national, political and economic development with respect not even to the county itself but with respect to metropolitan institutions too. This work also describes legal and political background of whole action. An important part of this work is focused on particular nationalities especially on Germans (in context of their transport to Germany, but this work also outlines living conditions of Germans who stayed in the county). This work also discuss reemigration and the development of local economy in many areas (agricultural settlements, business and industry). This work also describes some negative aspects of the colonization: “gold – diggers” or the behaviour of czech authorities to Germans. There are described some stories of few interesting inhabitants of Falknov nad Ohří county in this work.

Přílohy

Příloha 1 - Okres Falknov nad Ohří v roce 1930²⁹³

Obec, osada	Plocha/ ha	Domy	Obyvatelstvo celkem	ČS ²⁹⁴	N ²⁹⁵	Jiná ²⁹⁶	Cizí ²⁹⁷
Arnoltov/Arnitzgrün	508	63	398	2	396		
Birndorf	583	58	348		348		
Březová/Prösau	419	37	213	1	208		4
Březová/Prösau	233	19	127	1	123		3
Horní Rychnov/Ober- Reichenau	186	18	86		85		1
Bukovany/Bukwa	616	171	1612	177	1429		6
Bokovany/Bukwa	338	86	993	116	872		5
Dvory/Meierhöfen	278	57	439	37	401		1
Kytlice/Kitlitzdorf	(2)	28	180	24	156		
Citice/Zieditz	261	153	1785	293	1478		24
Dasnice/Daßnitz	464	72	473	62	407		4
Dasnice/Daßnitz		68	428	54	372		2
Perglas		4	45	8	35		2
Ebmeth	617	74	348		348		
Falknov nad Ohří/ Falkenau an der Eger	747	1149	11381	1228	9825	80 ²⁹⁸	248
GossenGrün	584	285	1626	11	1603		12
Grasset	523	114	958	20	911		27
Dolní Nový Grün/ Unter-Neugrün	424	89	505	3	500		2
Horní Nový Grün/ Ober-Neugrün	363	51	242		241		1
Habesbirk	769	425	3595	220	3326		49
Leopoldovy Hamry/ Leopoldshammer	1284	55	300	1	306		1
Bernov/Bernau		31	166		166		
Leopoldovy Hamry/ Leopoldshammer		24	142	1	140		1
Haselbach	442	75	933	139	779	1	14
Hory/Horn	359	111	1018	104	807		107
Hrádek/Pürgles	403	69	376		375		1
Hrádek/Pürgles		49	290		289		1
Anenská Ves/ Annadorf		20	86		86		
Chlum Svaté Maří/ Maria Kulm	630	221	1543	35	1504		4

²⁹³ *Statistický lexikon obcí v Republice Československé, c. d..*

²⁹⁴ Českoslovenští státní příslušníci československé národnosti.

²⁹⁵ Českoslovenští státní příslušníci německé národnosti.

²⁹⁶ Českoslovenští státní příslušníci jiné národnosti.

²⁹⁷ Cizí státní příslušníci.

²⁹⁸ Z toho 49 osob židovské národnosti.

Chlum Svaté Maří/ Maria Kulm		218	1505	35	1466		4
Reißengrün		3	38		38		
Chotíkov/Kotigau	272	20	132	16	116		
Kaceřov/Katzengrün	672	119	781	49	722		10
Kagerava/Kogerau	273	93	1250	15	1213		22
Kirchenbirk	447	55	347	5	338	2 ²⁹⁹	2
Kloben	298	51	352	20	328		4
Kohling	585	20	76		76		
Königswerth	562	154	1446	104	1302		40
Kynšperk nad Ohří/ Königsberg an der Eger	613	696	5117	79	4956	5 ³⁰⁰	77
Libava/Liebau	258	36	204		204		
Krainhof		18	115		115		
Libava		18	89		89		
Libnov/Liebenau	381	81	450		449		1
Krásná Lípa/ Schönlind	697	124	660		657		3
Krásná Lípa/ Schönlind		99	517		514		3
Tiefengrün		25	143		143		
Ves Litrbachy/ Lauterbach Dorf	299	64	535	41	493		1
Littengrün	280	72	607	18	574		15
Lobzy/Lobs	987	73	362		362		
Grün	196	22	96		96		
Lobzy/Lobs	555	39	193		193		
Schwand	236	12	73		73		
Loch	339	38	192	6	186		
Lomnice/Lanz	816	237	2099	28	2058		13
Lomnice/lanz	712	228	1980	23	1948		9
Löwenhof	104	9	119	5	110		4
Markvarec/ Marklesgrün	222	33	185		185		
Mülln	288	40	193		193		
Oloví/Bleistadt	351	245	1752	60	1610		82
Pichelberg	666	119	637	6	625		6
Nové Domy/ Neuhäuser	204	17	98	5	93		
Pichelberg	462	102	539	1	532		6
Plumberg	302	40	187		187		
Pochlovice/ Pochlowitz	406	99	948	41	903	1	3
Liboc/Leibitsch	162	32	199	13	185	1	
Pochlovice/	244	67	749	28	718		3

²⁹⁹ Židovské národnosti.

³⁰⁰ Z toho 4 osoby židovské národnosti.

Pochlowitz							
Radvanov/ Robesgrün	357	60	327	4	323		
Reichenbach	196	32	160		157		3
Rudolec/Ruditzgrün	53641	45	268	9	259		
Dolní Rychnov/ Unter-Reichenau	452	297	3800	278	3424	3 ³⁰¹	95
Ovčárna/Schäferei		36	257	1	256		
Dolní Rychnov/ Unter-Reichenau		261	3543	277	3168	3	95
Schönbrun	625	43	233		233		
Steinhof	444	83	467	4	463		
Ebersfeld		29	189		189		
Golddorf		37	196	4	192		
Steinhof		17	82		82		
Studenec/Prünles	1007	132	788	16	767		5
Svatava/Swodau	520	332	4411	525	3816		70
Šabina/Schaben	455	100	633		632		1
Štampach/Steinbach	377	64	376		376		
Těšovice/Teschwitz	196	54	538	6	525		7
Tisová/Theißen	361	79	1052	35	1010		7
Týn/Thein	642	102	569		564		5
Lesík/Waldl		16	79		79		
Týn/Thein		86	490		485		5
Verda/Wöhr	383	348	246	1	244		1
Vítkov/Wudingrů	517	82	565	6	552		7
Vranov/Frohnau	1577	68	327		326		1
Werth	498	110	685	22	659		4
Hartenberg		30	251	4	243		4
Josefov/Josefsdorf		29	162		162		
Werth		51	272	18	254		

³⁰¹ Z toho 2 osoby židovské národnosti.

Příloha 2 - Hospodářské poměry na okrese k 17. květnu 1939

Zaměstnání obyvatelstva:

6328 v zemědělství a lesnictví

32573 řemeslná a průmyslová výroba

6261 obchod a doprava

3193 veřejné služby

882 samostatné osoby bez stálého zaměstnání³⁰²

Zemědělské a lesní závody – velikostní kategorie:

0,5-2 ha 757 závodů

2-5 ha 853 závodů

5-20 ha 849 závodů

20-100 ha 121 závodů

více než 100 ha 15 závodů³⁰³

Sociální složení obyvatelstva:

6439 samostatně hospodařících osob

3451 pomáhajících rodinných příslušníků

7315 úředníci a zaměstnanci

31789 dělníků

8872 osob bez stálého zaměstnání³⁰⁴

---

³⁰² FALTYS, A.: c. d., s. 68.

³⁰³ Tamtéž, s. 76.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 78.

**Příloha 3 - Výsledek soupisu repatriantů do SSSR z prosince 1945
spolu s dalšími aktualizacemi³⁰⁵**

Obec	Prosinec 1945	8. 10. 1946	5. 11. 1946	8. 2. 1947	8. 5. 1947
Citice	72				
Dasnice	36				
Dukovany	16				
Ebersfeld	1				
Falknov nad Ohří	367	6	11+5	5+2	2+1
Grasset	9				
Habersbirk	2				
Hartenberk	1				
Haselbach	17				
Hory	3		4+6		
Chlum svaté Maří	2	1			
Chotíkov	1				
Kaceřov	2				+1
Kloben	2		+2	+2	+1
Königswarth	3		+1		
Kynšperk nad Ohří	19	2	4+3	1	7
Libavské Údolí	24		1		
Liboc					3
Litrbachy Ves	5			+2	
Littengrün	1		+1		
Loch.	5				
Lomnice	9		1+3	3	+2
Mülln	1				
Oloví	7			1	
Pichlberg					+1
Pochlovice	1				9
Rychnov Dolní	112	1	1	2	
Studenec	3				
Svatava	114		4	2	1
Těšovice				1	
Tisová	3		+1		
Týn			3		
Werth	3				

³⁰⁵ Názvy obcí odpovídají roku 1947.

SOkA, fond ONV Sokolov, inv. č. 532, sign. III/5a, č. kar. 90, Repatriace a reemigrace všeobecně 1945-1948.

Příloha 4 - Demografické změny v okrese Sokolov

Následující tabulky sumarizují základní informace o vývoji počtu obyvatel v letech 1945-1948, které již byly zmíněny v textové části (spolu s příslušnými odkazy na prameny).

	13. 7. 1945	Počátek 1946	26. 5. 1946	22. 7. 1946
Češi (a Slováci)	1 011	4 224	9 875	11 854
Němci	51 770	56 917	57 484	29 925
Cizinci ³⁰⁶	883	neuvedeno	neuvedeno	neuvedeno

	Konec 1946	1. 1. 1947	Únor 1947	Březen 1947
Češi (a Slováci)	18 919	18 516	18 519	19 579
Němci	13 777	14 785		14 284
Cizinci	neuvedeno	123/927	neuvedeno	?/899

	Duben 1947	Květen 1947	Srpen 1947	Září 1947
Češi (a Slováci)	20 008	20 781	20 857	Cca 22 000 ³⁰⁷
Němci	13 765	13 967	14 785	13 109
Cizinci	209/913	233/926	123/927	

Vzhledem k tomu, že v této práci nebyl rok 1948 podrobněji rozpracován, pocházejí příslušné údaje ze Statistiky obyvatelstva 1945-1948 a z některých dalších prací (uvedeny v poznámkách). Výrazné rozpory v počtech Čechů a Slováků nebyly autorem tohoto textu v pramenech ověřeny.

	1. 2. 1948 ³⁰⁸	1. 4. 1948 ³⁰⁹	26. 11. 1948 ³¹⁰
Češi (a Slováci)	39 890	39 904	24 950
Němci	neuvedeno	11 677	13 870
Cizinci	neuvedeno	neuvedeno	490

³⁰⁶ Je-li uveden jeden údaj, značí celkový počet cizinců (v pramenech podrobněji nerozvedeno). Pokud je to možné, specifikuji cizince podle příslušnosti k jiné slovanské národnosti/ostatní národnosti.

³⁰⁷ Uveden celkový počet obyvatel (36187) a počet Němců (13109).

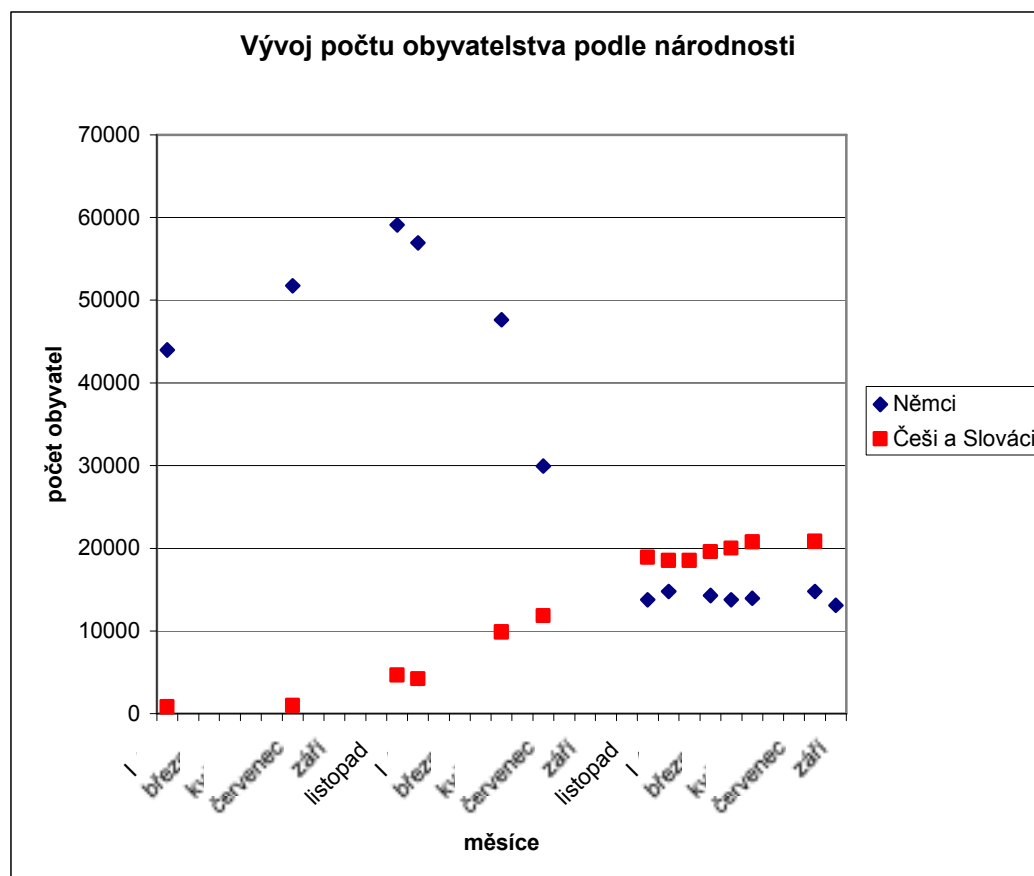
³⁰⁸ TOMS, J.: c. d., s. 49.

³⁰⁹ NOVOTNÁ, J.: c. d., s. 44.

³¹⁰ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, inv. č. 482, sign. I/11b, č. kar. 11.

Příloha 5 - Demografické změny v okrese Sokolov – graf

Orientační graf navazuje na předchozí přílohu a snaží se graficky znázornit číselný poměr Čechů/Slováků a Němců na okrese Falknov nad Ohří v letech 1945-1948. Počty osob jiných národností jsou zcela marginální.

Příloha 6 - Správní statut jednotlivých obcí na začátku roku 1947

Obec	Počet obyvatel 1930	status k 1.1.1947 ³¹¹
Arnoltov/Arnitzgrün	398	Obvodový starosta
Birndorf	348	Obvodový starosta
Březová/Prösau	213	MNV
Bukovany/Bukwa	1602	MNV
Citice/Zieditz	1795	MNV
Dasnice/Daßnitz	473	MNV
Ebmeth	348	Obvodový starosta
Falknov nad Ohří/ Falkenau an der Eger	11381	MNV
Gossengrün	1626	MNV
Grasset	958	MNV
Dolní Nový Grün/ Unter-Neugrün	505	MSK
Horní Nový Grün/ Ober-Neugrün	242	?
Habesbirk	3595	MNV
Leopoldovy Hamry/ Leopoldshammer	308	Obvodový starosta
Haselbach	933	MNV
Hory/Horn	1018	MNV
Hrádek/Pürgles	376	MNV
Chlum Svaté Maří/ Maria Kulm	1543	MSK
Chotíkov/Kotigau	132	MSK
Kaceřov/Katzengrün	781	MSK
Kagerava/Kogerau	1250	MNV
Kirchenbirk	347	Obvodový starosta
Kloben	352	MNV
Kohling	76	Obvodový starosta
Königswarth	1446	MNV
Kynšperk nad Ohří/ Königsberg an der Eger	5117	MNV
Libava/Liebau	204	MNV
Libnov/Liebenau	450	MSK
Krásná Lípa/ Schönwind	660	Obvodový starosta
Ves Litrbachy/ Lauterbach Dorf	535	MNV
Littengrün	607	MSK
Lobzy/Lobs	362	Obvodový starosta
Loch	192	Obvodový starosta
Lomnice/Lanz	2099	MNV
Markvarec/ Marklesgrün	185	MNV
Mülln	193	MNV
Oloví/Bleistadt	1752	MNV
Pichelberg	637	MSK
Plumberg	187	MSK
Pochlovice/ Pochlowitz	948	MNV

³¹¹ SOKA Sokolov, fond ONV Sokolov, spis 279/48 presidiální.

Radvanov/ Robesgrün	327	MSK
Reichenbach	160	Obvodový starosta
Rudolec/Ruditzgrün	268	Obvodový starosta
Dolní Rychnov/ Unter-Reichenau	3800	MNV
Schönbrun	233	MNV
Steinhof	467	MNV
Studenec/Prünles	788	MNV
Svatava/Swodau	4411	MNV
Šabina/Schaben	633	MSK
Štampach/Steinbach	376	Obvodový starosta
Těšovice/Teschwitz	538	MSK
Tisová/Theißen	1052	MSK
Týn/Thein	569	MNV
Verda/Wöhr	246	Obvodový starosta
Vítkov/Wudingrů	565	MNV
Vranov/Frohnau	327	Obvodový starosta
Werth	685	MSK

Příloha 7 - Jména obcí – srovnání 1930 a 1948

Obce (případně osady) jsou seřazeny podle svého jména z roku 1930. Změna většiny původních názvů byla potvrzena vyhláškou ministra vnitra z 16. ledna 1948 (č. 7/1948Sb.).

Arnoltov/Arnitzgrün - Arnoltov
Birndorf - Hrušková
Březová/Prösau - Březová
    Březová/Prösau - Březová
    Horní Rychnov/Ober-Reichenau – Horní Rychnov
Bukovany/Bukwa - Bukovany
    Bokovany/Bukwa - Bukovany
    Dvory/Meierhöfen - Dvory
    Kytlice/Kitlitzdorf - Kytlice
Citice/Zieditz - Citice
Dasnice/Daßnitz - Dasnice
    Dasnice/Daßnitz - Dasnice
    Perglas - Chlumek
Ebmeth - Rovná
Falknov nad Ohří/Falkenau an der Eger – Sokolov (od 8. 3. 1948)
Gossengrün - Krajková
Grasset - Jehličná
Dolní Nový Grün/Unter-Neugrün – Dolní Nivy
Horní Nový Grün/Ober-Neugrün – Horní Nivy
Habesbirk - Habartov
Leopoldovy Hamry/ Leopoldshammer – Leopoldovy Hamry
    Bernov/Bernau - ?
    Leopoldovy Hamry/ Leopoldshammer – Leopoldovy Hamry
Haselbach - Lísková
Hory/Horn - Hory
Hrádek/Pürgles - Hrádek
    Hrádek/Pürgles - Hrádek
    Anenská Ves/Annadorf – Anenská Ves
Chlum Svaté Maří/Maria Kulm - Chlum Svaté Maří
    Chlum Svaté Maří/Maria Kulm - Chlum Svaté Maří
    Reißengrün - Rusov
Chotíkov/Kotigau - Chotíkov
Kaceřov/Katzengrün - Kaceřov
Kagerava/Kogerau - Kolová
Kirchenbirk – Kostelní Bříza
Kloben - ?
Kohling - Milíře
Königswarth – Královské Poříčí
Kynšperk nad Ohří/Königsberg an der Eger – Kynšperk nad Ohří
Libava/Liebau - Libava
    Krainhof - Dvorečky
    Libava - Libava
Libnov/Liebenau - Libnov
Krásná Lípa/Schönlind – Krásná Lípa

Krásná Lípa/Schönlind – Krásná Lípa
 Tiefengrün - Týmov
 Ves Litrbachy/Lauterbach Dorf - Čistá
 Littengrün - Lítov
 Lobzy/Lobs - Lobzy
 Grün - Novina
 Lobzy/Lobs - Lobzy
 Schwand - Paseka
 Loch - Rovina
 Lomnice/Lanz - Lomnice
 Lomnice/Lanz - Lomnice
 Löwenhof - Lvov
 Markvarec/Marklesgrün - Markvarec
 Mülln - Štědrá
 Oloví/Bleistadt - Oloví
 Pichelberg - Boučí
 Nové Domy/Neuhäuser – Nové Domy
 Pichelberg - Boučí
 Plumberg - Květná
 Pochlovice/Pochlowitz - Pochlovice
 Liboc/Leibitsch - Liboc
 Pochlovice/Pochlowitz - Pochlovice
 Radvanov/Robesgrün - Radvanov
 Reichenbach - ?
 Rudolec/Ruditzgrün - Rudolec
 Dolní Rychnov/Unter-Reichenau – Dolní Rychnov
 Ovčárna/Schäfferei - Ovčárna
 Dolní Rychnov/Unter-Reichenau – Dolní Rychnov
 Schönbrun - Studánka
 Steinhof – Kamenný Dvůr
 Ebersfeld - Podlesí
 Golddorf - Zlatá
 Steinhof – Kamenný Dvůr
 Studenec/Prünles - Studenec
 Svatava/Swodau - Svatava
 Šabina/Schaben Šabina
 Štampach/Steinbach - Štampach
 Těšovice/Teschwitz - Těšovice
 Tisová/Theißan - Tisová
 Týn/Thein - Týn
 Lesík/Waldl - Lesík
 Týn/Thein - Týn
 Verda/Wöhr - Verda
 Vítkov/Wudingrů - Vítkov
 Vranov/Frohnau - Vranov
 Werth – Luh nad Svatavou
 Hartenberg - Hřebeny
 Josefov/Josefsdorf - Josefov
 Werth - Luh nad Svatavou